

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Vzdělávání dětí cizinců na druhém stupni základních škol v České republice

Vypracovala: Bc. Eva Bažantová
Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studentky

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé práce, PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D. za konzultace, odborné vedení a nápady, kterými mou práci obohatil a především za trpělivost. Dále děkuji Mgr. Michalu Šimůnkovi, Ph.D. za zapůjčení diktafonu pro účely interview.

Anotace

V uplynulé dekádě narostl počet cizinců, kteří se přistěhovali do České republiky. Jednou ze situací, se kterou je třeba počítat, je vzdělávání dětí cizinců nejen v rámci povinné devítileté školní docházky. Cílem této diplomové práce bude zaměřit se na konkrétní výuku dětí cizinců na druhém stupni českých základních škol a na nižším stupni víceletých gymnázií a zmapovat výukové materiály, které poskytují české i mezinárodní organizace. Výukové materiály, které mají napomáhat integraci cizinců, anebo mají vyučovat o problematice migrace. Diplomová práce bude případovou studií, kdy v praktické části bude znázorněn přístup jedné konkrétní školy k výuce dětí cizinců. Práce analyzuje, zda jsou učitelé připraveni na vzdělávání dětí cizinců a hodnotí, jakým způsobem zvolená škola napomáhá integraci dětí cizinců do české společnosti.

Klíčová slova

druhý stupeň, integrace, vzdělávání cizinců, základní škola, žáci

Abstract

The number of foreigners moving to the Czech Republic has been raising in the past decade. Education of foreigners' children at lower secondary school is inevitable, because this level is obligatory for children aged six to fifteen, or eighteen in some cases. The aim of this thesis is to focus on education of foreign children at lower secondary level and to survey educational material provided by organizations. These materials should be helpful when integrating foreigners or teaching about migration.

The practical part is a case study in which there is everything about how the particular school works with foreigners. The approach of teachers to these children is also illustrated there. The thesis reveals whether the teachers are ready for teaching foreign children who speak different mother tongue; it also evaluates the contribution of the school to integrating the children to the society.

Key words

education of foreigners, integration, lower secondary school, pupils

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 MIGRACE, INTEGRACE	8
1. 1 MIGRACE A INTEGRACE V ČESKÉ REPUBLICE Z POHLEDU PRÁVNÍHO RÁMCE ČESKÉ REPUBLIKY	11
1. 2 MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE.....	15
2 PUBLIKACE VĚNOVANÉ ŽÁKŮM-CIZINCŮM	23
3 INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE INTEGRACÍ ŽÁKŮ-CIZINCŮ	26
3. 1 META, o. p. s.	27
3. 2 DIECÉZNÍ CHARITA ČESKÉ BUDĚJOVICE	34
3. 3 KRAJSKÝ ÚŘAD JIHOČESKÉHO KRAJE	36
3. 4 CENTRUM NA PODPORU INTEGRACE CIZINCŮ.....	38
4 ČESKÉ ŠKOLSTVÍ A CIZINCI	42
4. 1 ŽÁCI-CIZINCI V ČESKÝCH ŠKOLÁCH.....	43
4. 2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ	45
5 ZAČLENĚNÍ A VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ-CIZINCŮ.....	48
5. 1 FÁZE PŘED PŘÍCHODEM ŽÁKA-CIZINCE	52
5. 2 PRVNÍ DEN ŽÁKA-CIZINCE VE ŠKOLE.....	53
5. 3 PRVNÍ MĚSÍC ŽÁKA-CIZINCE VE ŠKOLE	56
5. 4 HODNOCENÍ ŽÁKŮ-CIZINCŮ.....	56
5. 5 INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ PLÁN.....	57
5. 6 ASISTENT PEDAGOGA	61
5. 7 „VYROVNÁVACÍ TŘÍDY“	62
5. 8 ČEŠTINA JAKO CIZÍ/DRUHÝ JAZYK	63
5. 9 BILINGVISMUS	65
6 PRAKTICKÁ ČÁST - CHARAKTERISTIKA ŠKOLY	67
6. 1 PŘÍPAD INTEGRACE Č. 1 – SESTRY Z NIZOZEMÍ.....	71
6. 2 PŘÍPAD INTEGRACE Č. 2 – ŽÁK Z VIETNAMU.....	73
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM GRAFŮ.....	86
SEZNAM TABULEK.....	87

SEZNAM PŘÍLOH.....	88
--------------------	----

ÚVOD

Migrace je součástí českého školského systému v podobě začleňování dětí cizinců do českého školství. Přichází sem děti ze zemí Evropské unie i z tzv. „třetích zemí“ – ze zemí mimo Evropskou unii. Se stěhováním do zahraničí přichází mnoho starostí, zařizování a případné učení se novému jazyku. Novým podmínkám se snáze přizpůsobují děti než dospělí, a čím mladší dítě je, tím rychleji se přizpůsobí. Adaptace na prostředí přijde časem sama, pokud jde ale o vzdělávání, je nutno dětem pomoci, aby se začlenily co nejrychleji. To platí i pro děti cizinců, které se přistěhovaly do České republiky. Tyto děti musí v České republice plnit povinnou školní docházku. Největší překážkou k jejich začlenění do českého vzdělávacího systému je neznalost českého jazyka. Právě vzdělávání dětí cizinců se věnuje tato práce.

Nejprve se čtenář krátce seznámí s historií migrace, menšinami v České republice, poté s publikacemi a organizacemi, které se věnují žákům-cizincům nebo se jich nějakým způsobem týkají. V kapitole 3. 3 Krajský úřad Jihočeského kraje jsou uvedeny počty žáků-cizinců v základních školách v Jihočeském kraji a kapitola 4. 2 Další vzdělávání pedagogických pracovníků je věnována seminářům, kurzům a školením pro pedagogy na téma začleňování žáků-cizinců. Kapitola 5 Začlenění a vzdělávání dětí-cizinců je věnována samotnému procesu začleňování žáka-cizince a odpovídá na otázky toho, co vše by měla škola a jakými způsoby. Jakými způsoby lze řešit klasifikaci žáka s odlišným mateřským jazykem?

Praktická část je případovou studií základní školy; identita této školy zůstává utajena z důvodu citlivých údajů, které se v praktické části vyskytují. Praktická část je založena na interview s učiteli a ředitelem zkoumané školy. Hlavní otázky byly směřovány na to, jaké zkušenosti na škole s integrací dětí cizinců mají a zda na tyto žáky byli učitelé připraveni.

1 MIGRACE, INTEGRACE

V mnoha zemích přebývají migranti pouze dočasně. Někteří lidé doufají, že se jednou do své mateřské země vrátí, jiní zůstávají v zemi, kterou si vybrali, natrvalo. V dnešní době převládá migrace z pracovních důvodů, dříve tomu bylo v různých částech světa jinak. Stejně tak se v historii měnil i přístup k migrantům. Přístup jednotlivých zemí k migrantům je velice spletitý fenomén, proto bylo vybráno několik příkladů pro ilustraci.

Ve Francii panovala koncem 19. století nízká porodnost, a tak se Francouzi stali závislí na cizí pracovní síle. Příchozí cizince ve školách „měnili“ na členy jedné stejnorodé společnosti. Zde je možné sledovat počátky asimilacionismu. (Šišková, 2008)

Ve Spojených státech amerických byl naproti tomu kladen důraz na to, v čem se kultury lišily. Později se tento přístup proměnil v takový, který uznával jednotlivé kultury jako stejně významné. „*V Americe se projevoval v zápasech o dvojjazyčnou výuku v základních školách v oblastech s velkou mírou hispánského obyvatelstva či v zavádění nových disciplín na univerzitách, jako jsou gender, Black či Jewish studies.*“ (Šišková, 2008: 52)

Napříč západní Evropou docházelo ve 2. polovině 20. století k postupnému oživování menšin, jako jsou Vlámové, Bretanci, Baskové, a s tím i oživování jejich jazyka. Po roce 1989, po pádu Berlínské zdi, se situace především ve střední Evropě zásadně změnila – lidé mohli snadněji cestovat, učit se jazykům či studovat v zahraničí. Byly to země jako Nizozemí a Velká Británie, které ve druhé polovině 20. století, zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech podporovaly kulturní a etnickou identitu imigrantů. V průběhu 90. let začíná být v některých zemích multikulturalismus kritizován. Ty samé země později změnilly politiku státu vůči cizincům.

V Nizozemí na základě poznání, že cizinci plánují v zemi zůstat natrvalo, platil od roku 1983 multikulturní přístup zavedený nizozemským parlamentem. Cizinci

byli chápáni jako menšiny a měli oddělené instituce pro různé náboženské komunity – například školy či nemocnice pro příslušníky daného náboženství, čímž byli přistěhovalci separováni od majoritní společnosti. Na začátku devadesátých let se začala situace měnit. V roce 1994 byla politika menšin předefinována na politiku integrace. Nyní již Nizozemská vláda nekladla důraz na kulturu, nýbrž na jedince a jeho svobodu. V roce 1998 byl přijat zákon o integraci nových přistěhovalců, na základě kterého je imigrant povinen účastnit se integračního programu. Důraz je kladen na osobní snahu a odpovědnost jedince. Od roku 2006 platí ještě přísnější zákony, které se netýkají občanů Evropské unie. Ten, kdo chce v Nizozemí žít trvale, musí složit zkoušky z Holandštiny ještě v zemi původu, a to na Nizozemském velvyslanectví. Zkouška stojí 350 €, což je predispozice k udělení vstupního víza a pro získání povolení k přechodnému pobytu. K tomu, aby cizinec získal status trvalého pobytu, musí projít náročnějšími integračními kurzy. Absolvování těchto kurzů je časově omezeno. (Šišková, 2008)

Pokud se píše o Británii, multikulturní integrace byla podporována od 60. let britskými vládami. V 70. a 80. letech se přístup změnil od rovných příležitostí na kulturní různost přistěhovalců. Od roku 1997 se postoj změnil od komunitarismu zpět k individualismu. Cizinci se musí přizpůsobovat nejen, co se jazyka týče. Byly zavedeny přísnější jazykové zkoušky pro cizince. Ve dvou zemích Commonwealthu, v Kanadě a Austrálii, byl multikulturalismus úředně zakotven jako státní ideologie.

V případě Německa šlo o odlišný přístup. Němci do roku 1995 podporovali původní identity imigrantů, protože si mysleli, že se tyto přistěhovalci jednou vrátí do své mateřské země, bude-li identita cizinců dostatečně podporována. Později se ukázalo, že se migranti v Německu usadili a vrátit se do své mateřské země už nehodlají. (Šišková, 2008) Dle dat z roku 2014 tvoří cizinci 8,5 % z celkového počtu

obyvatel Německa, z toho tvoří 2,4 % Turci a 6,1 % jsou Řekové, Italové, Poláci, Rusové, Srbo-Chorvati a Španělé.¹

Z výše uvedeného lze rozdělit vývoj západních národních států do dvou fází. V první fázi převažoval od 80. let 19. století do 40. let 20. století asimilacionismus. Od 2. poloviny 60. let do poloviny 90. let 20. století přešla vlna multikulturalismu. V současné době, od konce 20. století, lze opět pozorovat převažující model asimilacionismu.

V České republice nebylo v době komunismu a socialismu možno svobodně cestovat za hranice státu. Lidem byla nucena myšlenka, že člověk, který opustí svou zemi, je zrádce. Tato izolace od zbytku světa trvala několik desetiletí, a proto není divu, že si Češi stále na migraci zvykají. „*Česká republika nemá dlouhodobou imigrační tradici.*“ (Šišková, 2008: 75) Mění se i pohled na Českou republiku v očích migrantů. „*Po určitou dobu od otevření hranic představovala Česká republika především tzv. transitní zemi, přestupní stanici na cestě na západ. V současné době již tento trend ustoupil a stáváme se zemí cílovou.*“ (Radostný, 2011: 6)

Díky otevřeným hranicím a nekončícím možnostem se stále více lidí stěhuje za prací do zahraničí, ať už z vlastního rozhodnutí, například za prací, nebo z důvodů politických či náboženských – tito lidé se stávají azylanty, čekatelé na azyl, na povolení k trvalému pobytu, na udělení občanství. Všechny zmíněné lze souhrnně nazvat migranti. Migraci lze rozdělit na dobrovolnou a nucenou. Nucená migrace se velmi rozšířila především kvůli totalitním politickým režimům, které bujely ve dvacátém století.² Délka pobytu migrantů v zahraničí se liší, někteří plánují zůstat několik let, jiní na trvalo a někteří doufají, že je jejich pobyt v cizí zemi pouze dočasným.

¹ The World Factbook: Germany. *Central Intelligence Agency* [online]. 2014 [cit. 2014-12-22]. Dostupné

z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html>.

² Fenomén světové migrace. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/fenomen-svetove-migrace>.

Migrace se zdá být výjimečnou situací, jak pro migranty, tak pro ty, kteří je uvítají ve své zemi. Migranti ztrácejí svůj původní domov, obětují jej výměnou za vidinu kvalitnějšího života, větší výplaty či větší svobodu. V zemích, kam migranti přicházejí, zákony zpravidla nastavují postupy pro to, jak s migranty zacházet. Tyto zákony slouží k ochraně migrantů i původních obyvatel státu.

1. 1 MIGRACE A INTEGRACE V ČESKÉ REPUBLICE Z POHLEDU PRÁVNÍHO RÁMCE ČESKÉ REPUBLIKY

Pobyt cizinců na území České republiky upravuje cizinecký zákon 326/1999 Sb., dále usnesení vlády, vyhlášky, nařízení atd. Tento cizinecký zákon se nevztahuje na azylanty a čekatele na mezinárodní ochranu, pro ty platí zákon o azylu 325/1999 Sb.

Druhou vlnou, kdy začali občané České republiky více cestovat, byl vstup do Evropské unie, a to díky volnému pohybu osob na jejím území. Do roku 2007 platilo, že občané třetích zemí potřebovali ke vstupu do České republiky vízum, pokud neměla Česká republika s mateřskou zemí cizince bezvízový styk. Dne 21. 12. 2007 vstoupila Česká republika spolu s dalšími osmi státy do Schengenského prostoru.³ Od té doby mohou na území České republiky vstoupit i cizinci ze třetích zemí, kterým udělila vízum jakákoliv jiná členská země Evropské unie. Povolení k pobytu je vydáváno za konkrétním účelem. Po pěti letech nepřetržitého pobytu v České republice může cizinec požádat o povolení k trvalému pobytu. Cizinec s trvalým pobytem má téměř shodná práva jako občané České republiky. V roce 2000 tvořili cizinci legálně pobývající na našem území 2 % obyvatel, o sedm let později to byla více jak 3 % obyvatel. V roce 2006 řešili policisté zhruba 11 000 případů nelegálního vstupu na území České republiky. Lze usoudit, že v České republice každý čtvrtý až pátý cizinec pracuje nelegálně. (Šišková, 2008)

³ MACHOTKOVÁ, Šárka. Co je Schengen. In: *EUROSKOP.CZ: Věcně o Evropě* [online]. Vláda České republiky, 2005-14 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/300/sekce/co-je-schengen/>.

V současné době již platí novela cizineckého zákona, ve kterém je zanesena směrnice Evropského parlamentu. Změny se týkají především pracovní migrace – začal fungovat systém biometrických dokladů, které umožňují jak pobyt cizince na území České republiky, tak výkon povolání. Od roku 2008 systém tzv. zelených a modrých karet – viz níže.

V Usnesení vlády České republiky ze dne 4. 1. 2012 č. 6 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012 stojí, že vláda České republiky schválila použití finančních prostředků v celkové výši 25 milionů korun na realizaci opatření podporujících integraci cizinců v České republice. Skupina cizinců, kterých se Koncepce týká, je v Usnesení charakterizována takto: cílovou skupinou jsou „*legálně pobývajících občané třetích zemí (tj. mimo země EU), kteří nejsou žadateli ani poživateli mezinárodní ochrany, a ve výjimečných krizových případech také občané EU.*“⁴ Následuje vymezení pojmu občan EU. „*[...] pod pojmem občané EU rozumí občané členských zemí Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska.*“⁵

Pro vstup do České republiky a pobyt na tomto území platí odlišné podmínky po vstupu do Evropské unie pro následující skupiny cizinců:⁶

- občané Evropské unie⁷ – po jednoduché administrativě mají stejné podmínky pobytu jako občané České republiky,
- občané tzv. „třetích zemí“ – občané zemí, které nejsou členy Evropské unie.

⁴ Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *Usnesení vlády ČR ze dne 4. ledna 2012 č. 6.* 2012, s. 4.

⁵ Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *Usnesení vlády ČR ze dne 4. ledna 2012 č. 6.* 2012, s. 4.

⁶ Pro pedagogy: Pobyt cizinců a jejich integrace v České republice. *Czech Kid* [online]. 2011, 9.11.2011 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1180.html>.

⁷ Téměř stejná práva se vztahují i na občany Norska, Islandu, Lichtenštejnska a Švýcarska.

Dále je možno získat status pobytu „rezident EU“; ten je určen pro občany třetích zemí, kteří mají trvalý pobyt v zemi Evropské unie minimálně pět let. Po nabytí tohoto statutu mohou cizinci užívat stejných výhod jako občané Evropské unie.⁸

Pobyt cizinců na území České republiky upravuje Zákon o pobytu cizinců⁹. Ministerstvo vnitra vyčleňuje pro občany třetích zemí následující typy pobytů:

- krátkodobý – do 90dnů,
- dlouhodobý – nad 90 dnů,
- trvalý – lze získat již po 5letech nepřetržitého pobytu v ČR, cizinec získává práva jako občan ČR kromě volebního práva, nutno složit zkoušku z českého jazyka,
- zaměstnanecká karta – plastová karta s biometrickými údaji, cizinec s touto kartou může pobývat na území ČR, pracovat na povolené pracovní pozici, zaměstnanecká karta nahrazuje vízum či povolení k pobytu nad 90 dnů,¹⁰
- zelená karta - zelené karty jsou udělovány cizincům, kteří nejsou občany Evropské unie a mají pracovní kvalifikaci, po které je v České republice poptávka, zelené karty přestanou být vydávány,
- modrá karta.

„Modrá karta je udělována pro dlouhodobý pobyt, který je spojen s výkonem vysoce kvalifikovaného zaměstnání po dobu delší nežli 3 měsíce. Je udělována občanům států, které nejsou členy Evropské unie. Modrá karta je projektem Evropské unie, jenž si od něj slibuje přilákání vysoce kvalifikovaných pracovníků ze zahraničí.“¹¹

Část obyvatel České republiky se bojí, že jim cizinci ubírají práci. Vláda si je těchto obav vědoma, proto se snaží primárně zaměstnat občany vlastního státu, proto

⁸ Pro pedagogy: Pobyt cizinců a jejich integrace v České republice. *Czech Kid* [online]. 2011, 9.11.2011 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1180.html>.

⁹ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

¹⁰ Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx>.

¹¹ 3.4 Cizinecký zákon. *Osobnostní rozvoj pedagoga: zvyšování pedagogických kompetencí* [online]. 2014 [cit. 2014-10-30]. Dostupné z: <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/3-4-cizinecky-zakon.html>.

mohou cizinci získat povolení k práci pouze na pozice, které není možné obsadit občany České republiky.

Na začleňování cizinců vyčleňuje finance každoročně Ministerstvo vnitra, ale i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Pro rok 2014 vyčlenilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v rámci rozvojových programů pro oblast regionálního školství celkem 540 milionů korun, konkrétně v těchto programech:¹²

- Zajištění bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání osob se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie – 910 000 Kč¹³,
- Zajištění podmínek základního vzdělávání nezletilých azylantů, osob požívajících doplňkové ochrany, žadatelů o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky a dětí cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců – 3 700 000 Kč¹⁴,
- Bezplatná výuka českého jazyka přizpůsobená potřebám žáků-cizinců z třetích zemí na rok 2014 – 10 440 000 Kč¹⁵,
- Rozvojový program na podporu škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se znevýhodněním na rok 2014 – 30 000 000 Kč.

Ostatní rozvojové programy se týkaly i jiných oblastí, které s tématem této práce nesouvisí.¹⁶

¹² Rozpočet kapitoly MŠMT na rok 2014. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/33467_1_1/.

¹³ Tyto prostředky mohou být použity na učební pomůcky, učebnice, jsou-li dle školského zákona poskytovány bezplatně, další vzdělávání pedagogických pracovníků a další výdaje spojené s bezplatnou přípravou.

¹⁴ Finance z tohoto programu jsou určeny především na částečnou úhradu zvýšených nákladů vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním, dětí cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců, dále je možné prostředky použít na zájmové vzdělávání, například ve školní družině, nebo na odměňování pedagogických pracovníků při práci s těmito žáky. Zvýšenými náklady je míněno například snížení počtu žáků ve třídě.

¹⁵ Prostředky z tohoto programu jsou určeny na úhradu nákladů spojených s poskytováním základního vzdělání včetně výuky češtiny jako cizího/druhého jazyka pro žáky ze třetích zemí. Finance z toho programu slouží na nákup učebnic, pomůcek pro cizince ze třetích zemí, ale i na odměny či platy pedagogických pracovníků.

¹⁶ Další rozvojové programy, které nesouvisí s naším tématem: Vybavení školských poradenských zařízení diagnostickými nástroji v roce 2014 – 2 000 000 Kč, Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením a pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním – 60 000 000 Kč pro církevní a soukromé školy, 105 000 000 Kč školy všech

1. 2 MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE

V roce 2001 nabylo českého občanství celkem 6 321 osob; v roce 2011 to bylo osob 1 936 – z toho bylo 16 % Slováků, 10 % Poláků, 7 % Ukrajinců, 4 % Vietnamců, 4 % Rusů, 4% Rumunů, 3 % Kazachstánců a také 42 % lidí, kteří byli původem z jiných zemí než výše vyjmenovaných.¹⁷

K 31. 10. 2012 žilo v České republice 438 tisíc¹⁸ cizinců s dlouhodobým pobytem nad 90 dnů a cizinců s trvalým pobytem. Počet nelegálních migrantů se pouze odhaduje. Tyto odhady říkají, že se na území ČR v roce 2011 pohybovalo přibližně 3 360¹⁹ nelegálních migrantů – těch, kteří porušili pobytový režim. Na druhou stranu žijí na území České republiky větší skupiny legálně pobývajících migrantů, kteří tvoří v zemi menšinu.

Pod pojmem menšina si lze představit mnoho významů. Šišková (2008: 90-91) uvádí, že je to „[...] skupina osob, která je na rozdíl od ostatního obyvatelstva státu početně menší, nezaujímá vedoucí postavení a její příslušníci – občané tohoto státu – vykazují v etnickém, náboženském nebo jazykovém ohledu znaky, jež je odlišují od ostatního obyvatelstva.“

Před uvedením nového žáka-cizince do třídy je vhodné spolužáky seznámit s jeho kulturou, nejen aby nedošlo k mylné interpretaci chování žáka-cizince, ale i za účelem rozšíření obzorů vědomostí žáků a ke zvýšení kulturní citlivosti. Následuje

zřizovatelů, Kompenzační učební pomůcky pro žáky se zdravotním postižením v roce 2014 – 10 000 000 Kč, určeno pro střední školy, Podpora organizace a ukončování středního vzdělávání maturitní zkouškou ve vybraných školách v podzimním zkušebním období roku 2014 – 13 500 000 Kč, Podpora logopedické prevence v předškolním vzdělávání v roce 2014 – 10 000 000 Kč, Podpora implementace etické výchovy do vzdělávání v základních školách a v nižších ročnících víceletých gymnázií v roce 2014 – 2 000 000 Kč, Rozvojový program na podporu odborného vzdělávání v roce 2014 – 200 000 000 Kč.

¹⁷ Cizinci: Nabývání státního občanství. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-09-28]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_nabyvani_obcanstvi

¹⁸ Cizinci: Počet cizinců. *Český statistický úřad* [online]. 2014, 12.2.2014 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu.

¹⁹ Cizinci: Nelegální migrace. *Český statistický úřad* [online]. 2014, 7.2.2013 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_nelegalni_migrace.

přehled menšin žijících v České republice sestupně dle počtu osob hlásících se k dané národnosti ve sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

Slovenská menšina

Po rozdělení Československa se stali Slováci žijící na území České republiky menšinou. Vzhledem k tomu, že je Slovensko sousedním státem, není divu, že jde o nejpočetnější národnostní menšinu v České republice.

Nejvíce Slováků zde žilo na přelomu 80. a 90. let. Z dat sčítání lidu, domů a bytů z roku 1991 je patrné, že v Československu žilo 314 877 osob slovenské národnosti. Při sčítání v roce 2001 se ke slovenské národnosti přihlásilo už jen 193 190 lidí. Z dat sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 vyplývá, že se v České republice ke slovenské národnosti hlásí 147 152 osob²⁰. (Šišková, 2008)

Výše uvedené počty buď sdělují, že počet Slováků žijících na území České republiky klesá nebo se lidé Slovenské národnosti po delší době cítí být spíše Čechy, což usnadňuje i sociokulturní blízkost obou národů.

Slováci užívají svůj rodný jazyk bez omezení i na veřejnosti, dokonce se ve veřejnoprávní televizi vyskytuje i vysílání ve slovenštině, které není tlumočeno.

V oblasti školství se zdá být spolupráce mezi oběma zeměmi více než standardní. Vysokoškolským studentům je umožněno používat slovenštinu. Školy s vyučovacím jazykem slovenským již nejsou zřizovány, protože sami Slováci necítí potřebu do těchto škol chodit, bez problémů navštěvují školy s českým vyučovacím jazykem. Od roku 2001 již nefunguje základní škola se slovenským vyučovacím jazykem v Karviné z důvodu velmi malého zájmu ze strany rodičů a dětí. Neuspělo ani gymnázium M. R. Štefánika v Praze. (Šišková, 2008)

²⁰ Podle tématu: Tab. 153 Obyvatelstvo podle národnosti, mateřského jazyka a podle pohlaví. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMdhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIVLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalxBQA00N8RWwEAAA..&v

Ukrajinská menšina

První vlna Ukrajinců přicházela na přelomu 19. a 20. století za prací na Ostravsko. Postupně si budovali své vlastní školy – gymnázia v Praze, ale i vysoké školy. V současné době nemají své menšinové školství, ale vzdělávání v ukrajinštině poskytují některé univerzity. Celkově jsou společensky a kulturně velmi aktivní.

Při sčítání lidu v roce 1991 se přihlásilo 8 220 Ukrajinců, v roce 2001 se k ukrajinské národnosti přihlásilo 22 112 osob a při posledním sčítání lidu, domů a bytů se přihlásilo 53 253 lidí²¹.

Polská menšina

Třetí nejpočetnější menšinou v České republice je dle sčítání lidu z roku 2011 menšina polská s 39 096 osobami²². U této menšiny lze pozorovat velmi koncentrované osídlení v blízkosti hranic s Polskem, především v oblasti těšínského Slezska a v okolí měst Frýdek-Místek, Karviná. Polská menšina se vyznačuje hustou sítí svých organizací, sdružení atd. Zajímavostí je těšínské nářečí, které je směsicí polštiny a češtiny. Toto nářečí je používáno jak v soukromí, tak na veřejnosti.

²¹ Podle tématu: Tab. 153 Obyvatelstvo podle národnosti, mateřského jazyka a podle pohlaví. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzkKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIivLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalxBQA0ON8RWwEAAA..&v.

²² Podle tématu: Tab. 153 Obyvatelstvo podle národnosti, mateřského jazyka a podle pohlaví. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzkKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIivLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalxBQA0ON8RWwEAAA..&v.

Co se vzdělávání týče, v oblasti těšínského Slezska existují školy, které vyučují v polském jazyce. Ve školním roce 2005/2006 to bylo dvacet šest základních škol. Od roku 1994 je Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podporováno vydávání doplňkových materiálů, časopisů, pro tyto základní školy. (Šišková, 2008) V České republice je zaměstnáván i školní inspektor pro školy s polským vyučovacím jazykem. Polská menšina klade veliký důraz na vzdělávání v mateřštině.

Vietnamská menšina

Počátkem 60. let začali na československé vysoké školy přijíždět Vietnamci zaměřeni především ekonomickým a technickým směrem. Vysokoškolská pedagogové byli překvapeni jejich výbornými výsledky. Po vypuknutí války ve Vietnamu byli do československých dětských domovů přijati vietnamští sirotci. V 60., 70. a 80. letech přijížděly do Československa skupiny Vietnamců za účelem zaškolení v technických oborech. Po určité době se vraceli zpět do své rodné země. V první polovině 80. let žilo na území Československa přibližně 27 000 Vietnamců, kteří posílali svým rodinám do Vietnamu věci, jelikož peníze byly tehdy nesměnitelné. V té době vzniklo mnoho smíšených manželství. (Šišková, 2008)

Nová éra nadešla u vietnamských dětí narozených po roce 1990. Tyto děti v České republice absolvovaly mateřské školy, základní školy, střední školy a postupně přicházejí i na školy vysoké. U těchto dětí často lze pozorovat, že vypadají jako Vietnamci, ale chováním prokazují na to, že jsou Češi. Sami si často pokládají otázku „Jsem Čech nebo Vietnamec?“

U Vietnamců je možné pozorovat odlišné zvyky, mezi které patří například jiný způsob pozdravu – nejprve zdraví muž, poté žena, při pozdravu si účastníci podají a stisknou obě dvě ruce – znamená to vřelost. Dotázání na zdraví a rodinu vyjadřuje zájem, úsměv naznačuje nejistotu. Při obchodu znamená podání si obou rukou dohodu. Na obchodní setkání je zvykem nosit dárek, který je předáván oběma rukama, což značí respekt a úctu. Při stolování je běžné hlasité mlaskání sdělující, že strávníkům jídlo chutná. Je také běžné nechat trochu jídla na talíři na znamení sytosti. Postavení učitele v tamější společnosti je odlišné – učitel je považovanou

osobou, ke které je chován respekt. U vietnamské menšiny je možné setkat se s mylným stereotypem, že jde o národ prodavačů, obchodníků a podnikatelů. (Šišková, 2008)

V roce 2011 se ve sčítání lidu, domů a bytů přihlásilo k vietnamské národnosti 29 660 osob²³. Koubová, Brezovská (2010) uvádějí, že dle Českého statistického úřadu žije v České republice kolem 60 000 Vietnamců s trvalým nebo dlouhodobým pobytem. V rozhovoru s autorkami článku uvádí Eva Pechová, že se počet nelegálně pobývajících Vietnamců na území České republiky pohybuje kolem 10 000.

Německá menšina

V první polovině dvacátého století tvořili Němci podstatnou část obyvatel Československa. Po druhé světové válce byli Němci vysídleni. V roce 2001 se při sčítání lidu přihlásilo k německé národnosti 39 106 osob. (Šišková, 2008) Žili především v blízkosti hranic. Z dat ze sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 lze vyčíst 18 658 osob²⁴ německé národnosti v České republice. Kurzy němčiny jsou nabízeny nejen jazykovými školami. V České republice existuje několik základních škol, soukromých či veřejných, a gymnázií, které vyučují v německém jazyce nebo

²³ Podle tématu: Tab. 153 Obyvatelstvo podle národnosti, mateřského jazyka a podle pohlaví. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIvLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzhXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalxBQA0ON8RWwEAAA..&v.

²⁴ Podle tématu: Tab. 153 Obyvatelstvo podle národnosti, mateřského jazyka a podle pohlaví. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIvLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzhXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalxBQA0ON8RWwEAAA..&v.

nabízí bilingvní výuku. V soukromí mluví německy, při kontaktu s úřady používají češtinu nebo využívají služby tlumočnicků či překladatelů.

Ruská menšina

V různých etapách historie odcházeli Rusové ze své mateřské země. Na počátku 20. století měli obyvatelé Ruska mnoho důvodů svou zemi opustit – průmyslová krize, válka s Japonskem. Praha se v první polovině 20. století stala útočištěm pro část ruské intelektuální elity.²⁵ Na pozvání prvorepublikové vlády přijelo do Prahy více než tři tisíce studentů dokončit vysokou školu.²⁶ Stalin za své vlády od 30. let v Sovětském svazu, vedl procesy proti různým společenským skupinám, likvidoval soukromé rolníky, nutil lidi k práci v tzv. gulazích a během 2. světové války masově přesouval obyvatele, kteří nebyli ruské národnosti. Po pádu Sovětského svazu v roce 1991 odešlo z Ruska během 90. let několik milionů lidí.²⁷ Velká část Rusů, kteří emigrovali, se usídlila v Izraeli, tam odešli především ruští Židé²⁸, nebo v Německu. Izrael poskytl Rusům výhodné podmínky do začátku – například byty zdarma. Část Rusů odešla žít i do České republiky.

Ruská menšina netvoří v České republice jednotnou komunitu jako například Vietnamci. Rusové se mezi sebou navzájem odlišují životním postojem, politickou orientací a spojuje je aktivní společenský život. Mezi sebou se Rusové baví svým mateřským jazykem, na veřejnosti se snaží o češtinu. (Šišková, 2008)

V České republice funguje několik středních i vysokých škol s ruským vyučovacím jazykem, nicméně tyto školy jsou placené a nejsou tak dostupné pro všechny.

²⁵ Kultura a historie vybraných etnických skupin žijících na území Ústeckého kraje. In: *Osobnostní rozvoj pedagoga: zvyšování pedagogických kompetencí* [online]. 2014 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/2-4-kultura-a-historie-vybranych-etnickych-skupin-zijicich-na-uzemi-usteckeho-kraje.html>.

²⁶ Jiní Rusové. In: *Česká televize* [online]. 2011 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/historie-cs/128097-jini-rusove/>.

²⁷ PROCHÁZKOVÁ, Petra. Zachrání populaci staroverci?. *E15: euro* [online]. 2009, č. 17 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://euro.e15.cz/zachrani-populaci-staroverci-825262>.

²⁸ HAVLOVÁ, Radka. Mezinárodně-politické souvislosti izraelsko-palestinského konfliktu. In: *Vysoká škola ekonomická v Praze: Univerzita třetího věku* [online]. 2008 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: u3v.vse.cz/wp-content/uploads/2009/03/U011_08_LS_Blizky-vychod.pdf.

Dle sčítání lidu pobývalo v roce 1991 na území České republiky 5 062 příslušníků Ruské menšiny, v roce 2001 to bylo 12 369 Rusů a dle zatím posledního sčítání lidu, domů a bytů žilo v roce 2011 na území České republiky 17 872 osob ruské národnosti²⁹. Nejvíce se Rusové vyskytují v Praze, v Karlových Varech a v Brně.

Mezi další menšiny na území České republiky patří menšina romská, maďarská a jiné. Je více než samozřejmé, že je-li v zemi několik socio-kulturně odlišných skupin, musí následovat proces, během kterého si na sebe tyto skupiny zvyknou. Tímto procesem je integrace.

Integrace je slovo, které je skloňováno ve všech pádech téměř denně. Integrací lze rozumět oboustranný proces vzájemného přizpůsobování se. Integrace je „komplexní proces začleňování nově příchozích do struktur hostitelské společnosti a oboustranný proces při přizpůsobování, což vyžaduje aktivní přístup všech zúčastněných.“ (Šišková, 2008:77) Šišková (2008) dále uvádí, že Ministerstvo vnitra počátkem devadesátých let podnítilo a finančně podporovalo obce, aby přijímaly cizince, především azylanty. Obce proto viděly cizince jako pozitivní věc, jako přínos. Podmínky integrace dle Šiškové (2008: 81):

- znalost českého jazyka,
- ekonomická soběstačnost cizince ve společnosti - především skrze zaměstnání,
- orientace v české společnosti,
- rozvoj vztahů mezi cizinci a většinovou společností.

V roce 1994 vznikl Státní integrační program na podporu azylantů v České republice, je částečně zapracován v zákoně o azylu. Program upravuje témata, jako ubytování azylantů, či výuka českého jazyka pro cizince. Web czechkid.cz uvádí

²⁹ Podle tématu: Tab. 153 Obyvatelstvo podle národnosti, mateřského jazyka a podle pohlaví. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMdhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIvLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzhXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QIDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalxBQA00N8RWwEAAA..&v

jako jeho velký nedostatek, že opomíjí zásadní témata, jako např. „*pomoc se zajištěním zaměstnání, slučování rodin, nabývání občanství, přístup k důchodovému systému apod.*“³⁰ Bydlení je azylantům nabídnuto pouze jednou. Výuka českého jazyka, která trvá deset měsíců, je zakončena zkouškou a osvědčením, bezplatně jí zajišťuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (Šišková, 2008)

³⁰ Státní integrační program. In: *Czechkid* [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://czechkid.cz/si1220.html>.

2 PUBLIKACE VĚNOVANÉ ŽÁKŮM-CIZINCŮM

V rámci výzkumu byly shromážděny tyto publikace o žácích-cizincích.

- KOSTELECKÁ, Yvona a kol. *Žáci-cizinci v základních školách: fakta, analýzy, diagnostika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013, 179 s. ISBN 978-807-2906-307.
- RADOSTNÝ, Lukáš a kol. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. 1. vyd. Praha: Meta - Sdružení pro příležitosti mladých migrantů, 2011, 76 s. ISBN 978-80-254-9175-1.

Kromě publikací bylo shromážděno i několik metodik práce s žáky-cizinci.

- PUNČOCHÁŘ, Martin a Taťjana BERNÁTKOVÁ. *Vzdělávání dětí cizinců v Ústeckém kraji*. In: *Www.deticizincu.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: http://www.deticizincu.cz/userfiles/files/Lektori_Prirucka_OK.pdf.
- ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra a Svatava ŠKODOVÁ. *Metodika práce s žáky-cizinci na základních školách*. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2012 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodika-prace-s-zaky-cizinci-na-zakladnich-skolach>
- TITĚROVÁ, Kristýna. *Začleňování žáků-cizinců do českých škol*. In: *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/11085/ZACLENOVANI-ZAKU-CIZINCUCU-DO-CESKYCH-SKOL.html/>.

Kostelecká se ve své publikaci zabývá faktickými údaji, které jsou o žácích-cizincích na základních školách dostupné. Na úvod se věnuje statistice žáků-cizinců studujících na základních školách v České republice, jejich věku a rozmístění. Dále shrnuje postupy škol při přijímání nových žáků-cizinců. Analyzuje faktory, které ovlivňují proces integrace těchto žáků. V závěru přikládá i vzorový diagnostický test z českého jazyka pro žáky-cizince.

Radostný se v publikaci *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách* zabývá nejprve migrací v České republice a pokračuje kategorizací cizinců dle země původu. Následují praktické rady, na co by si školy měly při přijímání žáků-cizinců dát pozor – například nespoléhat na to, že se cizinec naučí český jazyk pouze z odposlechu. Autor se věnuje i financování vzdělávání žáků-cizinců. V publikaci jsou k nalezení i tipy, které mohou integraci usnadnit, jako například v kapitole *Přijímací pohovor s rodiči* odkaz na portál inkluzivniskola.cz. Zde jsou ke stažení dopisy pro rodiče informující o přijímacím pohovoru přeložené do několika jazyků. Dále se autor věnuje vlastnímu příchodu žáka-cizince do školy, vyrovnávacímu plánu, hodnocení žáků-cizinců, praktické výuce češtiny jako cizího jazyka, komunikaci s cizinci, tématu interkulturní senzitivity a vysvětlení pojmů integrace, asimilace, segregace, marginalizace. Jako velkou výhodu lze hodnotit rozsáhlý systém kontaktů a odkazů, které autor uvádí pro řešení konkrétních situací. V neposlední řadě se věnuje i legislativě.

Začlenění a vzdělávání dětí cizinců je metodická příručka pro pedagogy, která byla vytvořena v rámci projektu za podpory Evropské unie, Ministerstva mládeže, školství a tělovýchovy a Ústeckého kraje. Punčochář, Bernátková (2011) se v příručce zabývají situacemi, které s příchodem žáka-cizince vznikají. Autoři hovoří o přípravné fázi před příchodem žáka-cizince do školy, o jeho prvním dni a o jeho prvním měsíci ve škole. Autoři píší o přidělení dítěti-cizinci „tutora“, který mu pomůže se zorientovat ve škole a o případném vypracování individuálního vzdělávacího plánu. Jako faktory ovlivňující proces integrace zmiňují věk žáka-cizince, jeho mateřský jazyk a vztah tohoto jazyka k češtině, sociokulturní vztah země původu k České republice a vyspělost žáka-cizince. Punčochář a Bernátková (2011) se věnují i průběhu přestávek, prázdnin a trávení volného času žáka-cizince. V neposlední řadě pracují i s tématy xenofobie a rasismu, která by neměla být ve škole opomenuta, a to nejen v hodinách občanské výchovy.

Na závěr autoři uvádějí několik ukázkových situací, co se českého jazyka týče, se kterými se vyučující mohou při práci s žáky-cizinci setkat. Uvádějí také konkrétní

oblasti – nejen gramatické jevy, které by měl žák-cizinec pro bezproblémovou komunikaci ve škole zvládnout.

Šindelářová, Škodová jsou autorkami Metodiky práce s žáky-cizinci v základní škole, kterou zaštitilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a zveřejnilo ji na svém webu v roce 2012. V metodice jsou kapitoly věnované interkulturním východiskům, metodickým pokynům k začleňování žáků-cizinců, metodám práce s žáky-cizinci ve výuce a další.

Titěrová je autorkou odborného článku, který je zpracován jako metodika na pomoc školám při začleňování žáků-cizinců do českých škol. V článku jsou k nalezení informace o legislativě, problematických momentech začleňování žáků-cizinců a také možnosti, jak lze žáky-cizince učit. Autorka je učitelkou matematiky a dějepisu a také členkou sdružení META, o. p. s.

Všechny publikace se shodují na tom, že je na příchod žáka-cizince nutno upozornit jak spolužáky, tak učitelský sbor. Dále se publikace shodují na schůzce s rodiči ještě před tím, než jejich dítě nastoupí do školy.

3 INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE INTEGRACÍ ŽÁKŮ-CIZINCŮ

Změna země, města i školy přináší mnohá úskalí, zejména pro děti, protože jsou vůči změnám v jejich životě velmi citlivé a často nemohou samy rozhodovat o tom, zda a kam se přestěhují. Vážnější problémy při vstupu do nové školy mohou mít cizinci, jelikož je pro ně čeština cizím jazykem. Tyto děti mohou prožívat kulturní šok, psychické problémy způsobené stěhováním – odloučením od svých kamarádů, části rodiny i prostředí, na které bylo dítě zvyklé. Vše je pro žáka-cizince nové, informace jsou získávány kvůli jazykové bariéře jen stěží. Nové prostředí a již zmíněná jazyková bariéra se mohou stát zdrojem stresu, zejména nemluví-li rodiče jazykem země, do které se přestěhovali.

Při výzkumu byly vyhledány následující organizace, jejichž práce se dotýká cizinců. Tyto organizace lze rozdělit na vládní a nevládní, celostátní a místní – viz tabulka 1. Mezi celostátní vládní organizace lze zařadit Centrum na podporu integrace cizinců a Národní institut pro další vzdělávání. Nevládními organizacemi na celostátní úrovni jsou META, o. p. s., Organizace na pomoc uprchlíkům, Sdružení pro integraci a migraci, Centrum pro integraci cizinců, o. p. s. a Poradna pro integraci. Nevládními organizacemi na místní úrovni jsou například Multikulturální centrum v Praze, Integrační centrum Praha, o. p. s. a dále například Diecézní charita České Budějovice. Pro účely diplomové práce byly do přehledu v tabulce vybrány místní organizace působící v Praze a Českých Budějovicích.

		VLÁDNÍ	NEVLÁDNÍ
CELOSTÁTNÍ		Centra na podporu integrace cizinců	META, o. p. s.
		Národní institut pro další vzdělávání	Organizace pro pomoc uprchlíkům, o. s.
			Sdružení pro integraci a migraci
			Centrum pro integraci cizinců, o. p. s.
			Poradna pro integraci, z. s.
MÍSTNÍ	České Budějovice		Diecézní charita České Budějovice
	Praha		Multikulturní centrum
			Integrační centrum Praha, o. p. s.
			Dům národnostních menšin, o. p. s.
			InBáze, o. s.

Tabulka 1 Rozdělení organizací pomáhajících cizincům

3. 1 META, o. p. s.

Sdružení META, o. p. s. je nevládní organizací, která nabízí služby pro cizince a pro pedagogy. V rámci služeb pro cizince poskytuje poradenství ve vzdělávání, pracovní poradenství, vzdělávací aktivity, doučování a knihovnu s internetem. Co se služeb pro pedagogy týče, nabízí sdružení vzdělávací aktivity – viz kapitola 4. 2 Další vzdělávání pedagogických pracovníků, poradenství a metodickou podporu, metodické a výukové materiály, portál inkluzivní škola a asistenci na školách.

V rámci poradenství ve vzdělávání poskytuje META, o. p. s. asistenci při zápisu na základní či střední školu, zprostředkování komunikace mezi klientem nebo jeho rodiči a školou či dalšími institucemi, doprovod sociálních pracovníků do škol nebo na úřady, pomoc při procesu nostrifikace dosaženého vzdělání, zajištění tlumočnicka

na konzultaci ve škole, při nostrifikačních zkouškách pro cizince ze třetích zemí, poradenství při výběru střední školy, vyšší odborné školy nebo vysoké školy, informace o přijímacích zkouškách, přípravných kurzech, podání přihlášky na tyto školy, zprostředkování dobrovolníka na doučování, informace o dalších vzdělávacích aktivitách jako jsou kurzy českého jazyka pro cizince, pomoc při řešení problémů se studiem, zprostředkování informací o ubytování – např. na vysokoškolských kolejích, podávání žádosti o udělení stipendia, atd.

Co se pracovního poradenství týče, poskytuje META pomoc při orientaci na českém pracovním trhu, vytipování vhodné oblasti pro pracovní uplatnění, přípravě na pracovní pohovor, vyhledání rekvalifikačního kurzu, asistenci při nostrifikaci, apod.

Vzdělávacími aktivitami jsou kurzy českého jazyka pro dospělé i pro děti. Semestrální kurzy českého jazyka jsou poskytovány za poplatek v rozsahu padesáti dvou vyučovacích hodin, a to v úrovních začátečník, mírně pokročilý a středně pokročilý. Zdokonalovací kurzy českého jazyka, které probíhaly od července 2013 do prosince 2014, byly zdarma v rámci projektu Podpora pracovního uplatnění cizinců v Praze, měly dotaci čtyřicet osm vyučovacích hodin a byly zaměřeny na tematické okruhy – čeština do školy, čeština pro cestovní ruch, čeština pro sociální služby, čeština pro účetnictví a čeština pro zdravotnictví.

Kurzy českého jazyka pro děti jsou určeny žákům základních škol. Tyto kurzy jsou poskytovány za poplatek, a to v rozsahu jednadvaceti šedesátiminutových lekcí. Zájemci o kurz byli rozřazeni dle věku a znalosti českého jazyka. Další možností byly letní intenzivní kurzy. Kurzy byly určeny pro žáky, kteří v září poprvé nastupovali do české školy; tyto kurzy proběhly v úrovních začátečník, mírně pokročilý a středně pokročilý.

Další nabízenou službou je doučování, které probíhá pro jednotlivce nebo pro skupiny. Doučování je poskytováno pouze klientům sdružení META, o. p. s. a je poskytováno zadarmo skrze dobrovolníky, kteří připravují klienty i k přijímacím zkouškám.

Pro klienty META, o. p. s. je k dispozici knihovna, ve které jsou dostupné knihy, časopisy, slovníky, aj. – vše si mohou klienti zapůjčit zdarma. Dále je k dispozici studovna, ve které jsou počítače s internetem. Pro ty, kteří neovládají PC, je možné zařídit pomoc dobrovolníka.

Sdružení taktéž nabízí informace o českém školství, a sice v několika jazycích – v češtině, angličtině, vietnamštině, mongolštině a francouzštině. Sdružení mimo jiné vytvořilo pro rodiče speciální školení, které jim pomůže poznat český vzdělávací systém – dozví se více o organizaci školního roku, o vyučovaných předmětech, pomůckách, které bude jejich potomek potřebovat atd. Dále poskytuje informace o nostrifikaci a stipendiích, které je možno získat na vysokých školách. META, o. p. s. také odkazuje na mnohé další webové stránky organizací, vládní i nevládní, které pomáhají cizincům v České republice.³¹

S žádostí o pomoc přicházejí do sdružení spíše jednotlivci než skupiny, často také rodiny s dětmi.

Dle Bc. Štefano nejsou cizinci dostatečně informováni o tom, že by měli své děti poslat do základní školy do osmi dnů po příjezdu do České republiky – netýká se cizinců s krátkodobým vízem. Jednou z příčin mohou být chybějící informace na pobočkách cizinecké policie. Dále si Bc. Štefano myslí, že většina cizinců ví o tom, že musí své děti posílat do školy, ale zároveň dodává, že horší bude situace na ubytovnách – META, o. p. s. neprovádí terénní práci, velmi těžko proto zjišťují, kolik dětí z ubytoven chodí do školy. Cizinci, kteří navštěvují sdružení, si jsou vědomi odpovědnosti za své děti a povinnosti posílat je do školy. Výjimečně přijde do sdružení rodič, který nechápe, že existuje povinná školní docházka. Bc. Štefano se zatím neseťkala s tím, že by nějací cizinci nechtěli posílat své dítě do školy.

³¹ Služby pro cizince. META, o. p. s. *Meta: Společnost při příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/sluzby-pro-cizince>.

Jako problémový bývá už samotný zápis dětí do škol. Ani rodiče, ani děti neovládají češtinu, rodičům se nedostává dostatek informací v jejich mateřském jazyce a neznají český vzdělávací systém.

Základní školy služeb sdružení využívají, nejvíce mají zájem o tlumočníky a doučování. Zprostředkovávání tlumočnicků je, vzhledem k tomu, že je sdružení nezisková organizace, projektově omezeno. META, o. p. s. spolupracuje i s Ústavem translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – studenti si ve sdružení mohou plnit praxi v rámci komunitního tlumočení.

Statistiky žáků-cizinců jsou sdružením META sledovány.

(Interview s Bc. Blankou Štefano, sociální pracovnící, META, o. p. s., Praha, 20. 11. 2014)

Sdružení META poskytuje i poradenství a metodickou podporu pro pedagogy při situacích, které vznikají v souvislosti se začleňováním žáků-cizinců. Poradenství školám je poskytováno zdarma. V rámci poradenství nabízí META, o. p. s. metodickou podporu při zařazení žáka do ročníku, diagnostice vzdělávacích potřeb, tvorbě a revizi vzdělávacího plánu či individuálního vzdělávacího plánu, začleňování žáků do výuky, hodnocení žáků, financování kurzů češtiny jako cizího (druhého) jazyka, výuce češtiny jako cizího (druhého) jazyka, práci s kolektivem, nastavení strategie školy při vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem. Dále sdružení nabízí v rámci sociálního poradenství podporu při spolupráci s rodinou, zprostředkování tlumočnicka a zajištění doučování na škole.³²

Další nabízenou službou v rámci podpory pro pedagogy jsou metodické a výukové materiály. Mezi tyto výukové materiály, které sdružení META, o. p. s. vydalo, patří Jaká je škola u mě doma, Metodika práce s žáky s OMJ, Carly, Databáze

³² Služby pro pedagogy: Poradenství a metodická podpora. META, o. p. s. *Meta: společnost při příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/poradenstvi-metodicka-podpora-vyukove-materialy>.

kompatibility vzdělávacích systémů (DBKVS), Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách.³³

Knihy Jaká je škola u mě doma, vydaná v roce 2012, má za úkol přiblížit žákům i pedagogům styl výuky ve vybraných zemích – v Arménii, Barmě, Brazílii, Číně, Etiopii, Íránu, Kamerunu, Kubě, Mongolsku, Rusku, na Ukrajině a ve Vietnamu. Publikace je volně ke stažení na webových stránkách.³⁴

Metodika práce s žáky s OMJ³⁵ byla publikována v roce 2011. Slouží jako příručka pro pedagogy, kteří pracují s žáky-cizinci nebo pro pedagogy, kteří se o práci s žáky-cizinci chtějí něco dozvědět. Tato příručka je určena především pedagogům základních škol, ale mohou ji využít i učitelé na středních školách.³⁶

Carly je výukový program z roku 2008 určený pedagogům v mateřských školách pro práci s žáky posledního ročníku mateřských škol a pedagogům na prvním stupni pro práci s žáky z prvních až třetích tříd. Tento vzdělávací projekt sdružení META, o. p. s. vyvinulo ve spolupráci s Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky Praha. Krátký film a brožura jsou k dispozici v kanceláři sdružení META, o. p. s. (tamtéž)

Databáze kompatibility vzdělávacích systémů byla vytvořena v roce 2010. Srovnává vzdělávací systémy zemí původů klientů sdružení META, o. p. s. s českým vzdělávacím systémem. Cílem publikace je přiblížit školské systémy zemí původu dětí-cizinců české odborné i laické veřejnosti. Země zařazené do této publikace byly vybrány na základě informací z Českého statistického úřadu. Při tvorbě databáze vycházelo sdružení z profilů zemí, které vytvořila společnost UNESCO. Do databáze byly zařazeny vzdělávací systémy Ukrajiny, Mongolska, Vietnamu, Běloruska, Moldavské republiky, Afgánistánu, Barmy, Arménie, Číny,

³³ Služby pro pedagogy: Metodické y výukové materiály. META, o. p. s. *Meta: společnost při příležitosti mladý migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/metodicke-a-vyukove-materialy#skola>.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ OMJ = s odlišným mateřským jazykem.

³⁶ Tamtéž.

Kazachstánu, Ruské federace, Thajska a České republiky. Informace o vzdělávání v těchto zemích jsou volně ke stažení na portále inkluzivní škola.cz.³⁷

Publikace Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách vznikla v roce 2014 v rámci projektu Program na podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky-cizinci. Projekt byl spolufinancován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Evropským fondem pro integraci státních příslušníků ze třetích zemí. V publikaci jsou popsány konkrétní postupy, jak s dětmi s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách pracovat, v závěru publikace jsou přiloženy dokumenty, jako např. individuální vzdělávací plán, a to vyplněný i čistý, adaptační plán aj.³⁸

Informační portál inkluzivní škola.cz vytvořený v roce 2009 sdružením META, o. p. s., finančně podporován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem vnitra a Evropským fondem pro integraci státních příslušníků ze třetích zemí, zaměřený na začleňování žáků-cizinců a práci s nimi je určen pedagogům, ředitelům škol, výchovným poradcům, asistentům pedagogů a školním psychologům. Učitelé si zde mohou vyhledat informace o legislativním pohledu na vzdělávání žáků-cizinců, najdou zde metodické vedení celým procesem začleňování žáka-cizince do české školy, jak s těmito žáky pracovat, jak zajistit výuku češtiny jako cizího jazyka. Na portále jsou vypsány i příběhy integrace z praxe, dále výukové materiály, odkazy na organizace, které mohou při začleňování žáků-cizinců též pomoci, jsou zde k dispozici i dokumenty pro komunikaci s rodiči v několika jazycích, dále pracovní listy pro výuku a celá řada praktických rad, nápadů, apod. Celý web je velmi přehledný. Je rozdělen do několika sekcí, a to:

- úvod aneb cizinci v ČR,

³⁷ Úvod aneb cizinci v ČR: Kulturní profily států a zahraniční vzdělávací systémy. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: Informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/databaze-kompatibility-vzdelavacich-systemu-dale-jen-dbkvs>.

³⁸ META, o. p. s. *Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách*. 2014. Dostupné z: http://www.meta-ops.cz/sites/default/files/deti_s_omj_v_ms_0_0.pdf.

- organizace aneb cizinci ve škole,
- pedagogika aneb cizinec ve třídě,
- čeština jako druhý jazyk,
- zdroje a inspirace.³⁹

META, o. p. s. nabízí asistenci na školách. V několika školách s velkým počtem žáků s odlišným mateřským jazykem pomáhali zaměstnanci sdružení META, o. p. s. po několik let integrovat žáky-cizince do výuky. Ve školách v Praze zaměstnala META, o. p. s. dvojjazyčné asistenty díky dvěma projektům Operačního programu Praha – Adaptabilita. Tito asistenti jsou cizinci.⁴⁰

Pro žáky základních a středních škol META, o. p. s. vytvořila workshop s názvem I Jan Ámos chodil do školy v cizině, který má žákům přiblížit začleňování žáků-cizinců, to, jak se takový člověk cítí, vžít se do jeho situace, zamyslet se nad důvody migrace a nad tím, jak každý jednotlivý žák může takovým lidem pomoci. Workshop, v rozsahu dvou vyučovacích hodin, je uskutečněn týmem – pracovníci sdružení META, o. p. s., cizincem, který má za sebou integraci do českého vzdělávacího systému a dobrovolníkem, který pomáhá ve sdružení META, o. p. s. Workshop je součástí projektu Téma dne: Škola, základ integrace, který spolufinancuje Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí; je realizován zdarma.⁴¹

META, o. p. s. vyhlásila spolu s nakladatelstvím Baobab tvůrčí a literární soutěž pod názvem Čeština je i můj jazyk. Soutěž je určena pro žáky základních a středních škol a je vyhlášena taktéž v rámci projektu Téma dne: Škola, základ

³⁹ META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/>.

⁴⁰ Služby pro pedagogy: Asistence na školách. META, o. p. s. *Meta: společnost při příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/asistence-na-skolach>.

⁴¹ Služby pro pedagogy: Workshop pro žáky ZŠ a SŠ. META, o. p. s. *Meta: společnost při příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/workshop-pro-zakladni-a-stredni-skoly>.

integrace. Podrobné informace jsou přístupné na webových stránkách sdružení. Výsledky soutěže budou vyhlášeny na mezinárodní konferenci v červnu 2015.⁴²

3. 2 DIECÉZNÍ CHARITA ČESKÉ BUDĚJOVICE

Diecézní charita v Českých Budějovicích⁴³, zřizuje od roku 1994 poradnu pro cizince a migranty, která je k dispozici nejen pro cizince z Evropské unie a ze třetích zemí bez ohledu na druh pobytu, ale i pro české občany, kteří mají vazbu na cizince. V roce 2013 měla Poradna 300 uživatelů. Nejvíce cizinců, kteří Poradnu navštívili, byli Ukrajinci, 113 uživatelů, a Slováci, 78 uživatelů. (*Diecézní charita České Budějovice: Výroční zpráva 2013*. 2014, 82 s.)

Poradna pro cizince a migranty poskytuje cizincům kromě základního poradenství i odborné sociální a právní poradenství. Nejčastěji cizincům pomáhá s legalitou jejich pobytu, ale i se zřizováním zdravotního pojištění, s hledáním zaměstnání, ubytováním a celkově s orientací v českém právním systému, co se života cizinců u nás týče. Poradna dbá na to, aby si cizinci byli vědomi všech svých práv a povinností. Dalšími nabízenými službami pro cizince je zprostředkování tlumočnicků a překladatelů, kurzy českého jazyka pro jedince i pro skupiny, kurz užívání počítače, ale i materiální pomoc v podobě oblečení a potravin či pomoc finanční. V neposlední řadě diecézní charita pořádá kulturní a vzdělávací akce a také pomáhá cizincům najít základní či mateřskou školu pro jejich děti. Poradna zpravidla pracuje komplexně s celou rodinou cizinců. Žádost o poradenství či pomoc přichází vždy od rodičů, Poradna nepracuje s nezletilými samostatně. Poradenství je poskytováno ambulantně v prostorách Poradny pro cizince a migranty, po telefonu i přes internet skrze kontaktní formulář⁴⁴ na webových stránkách Poradny. Některé služby Poradny jsou poskytovány i terénně.

⁴² Služby pro pedagogy: Tvůrčí a literární soutěž. META, o. p. s. *Meta: společnost při příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/cestina-je-i-muj-jazyk>.

⁴³ Diecézní charita České Budějovice byla založena v roce 1991.

⁴⁴ Viz <http://cizincicb.charita.cz/zeptejte-se/>.

O poradně pro cizince a migranty se uživatelé mohou dozvědět z informačních letáčků na úřadech⁴⁵, z internetových stránek diecézní charity⁴⁶, skrze doporučení z řad cizinců, ale i z řad české veřejnosti, dále prostřednictvím organizací či úřadů, výjimečné jsou případy, kdy cizinec přijde bez předchozího odkazu na Poradnu.

V některých případech je složité najít školu, která cizince přijme. Rodiče mívají obavu z toho, jak se jejich dítě ve škole adapтуje, jak se naučí česky, aby se domluvilo. Na druhou stranu rodiče často informují Poradnu, že ve školách, kde mají umístěné své děti, jsou učitelé většinou velmi ochotní pomoci, po hodinách vysvětlují to, čemu žák-cizinec nerozuměl.

V říjnu 2014 uspořádal Magistrát města České Budějovice výstavu sociálních služeb, na které Poradna pro cizince a migranty z Diecézní charity představila pro žáky základních škol workshop V kůži cizince. Tohoto workshopu se zúčastnily dvě třídy, ve kterých již cizinec byl.

Statistiky žáků-cizinců v základních školách Poradna nezpracovává ani je nevyužívá.

V případě, že by škola Poradnu ve věci integrace žáků-cizinců oslovila, Poradna by dokázala pomoci se spoluprací s rodiči, předat kontakty na další instituce, které by s integrací mohly pomoci, či v případě přání rodičů zprostředkovat kontakt mezi učitelem a dobrovolníkem na doučování, dále se Poradna může výjimečně stát prostředníkem pro komunikaci mezi školou a rodinou žáka-cizince.

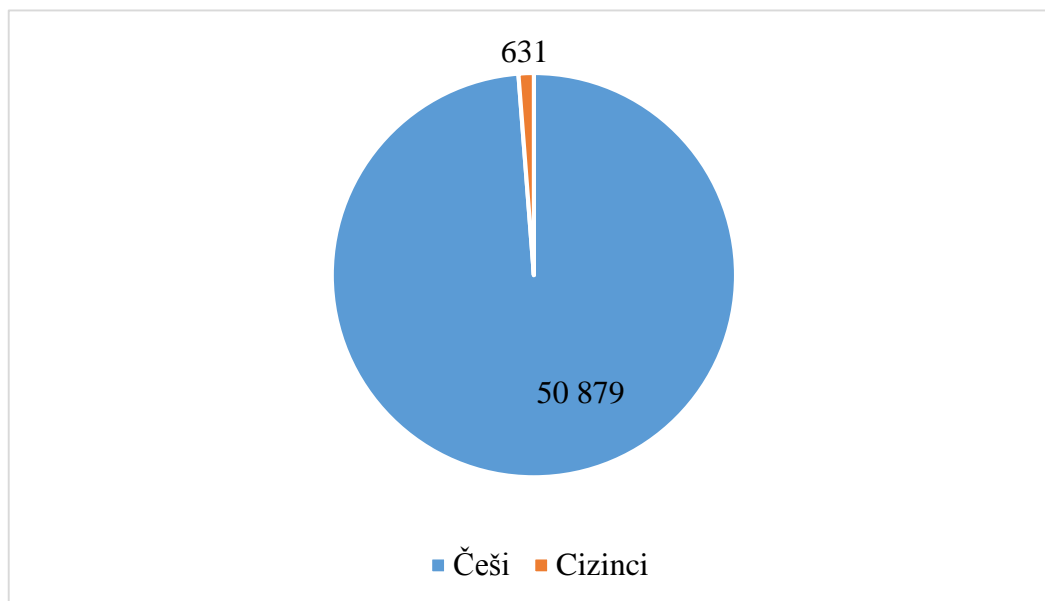
(Interview s Mgr. Janou Dvořákovou, vedoucí poradny pro cizince a migranty, České Budějovice, 14. 11. 2014, zkráceno z důvodu rozsahu)

⁴⁵ Těmito úřady jsou odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra, cizinecká policie, úřad práce, česká správa sociálního zabezpečení, finanční úřad, Magistrát města České Budějovice, Krajský úřad Jihočeského kraje, atd.

⁴⁶ Viz <http://cizincicb.charita.cz/>.

3. 3 KRAJSKÝ ÚŘAD JIHOČESKÉHO KRAJE

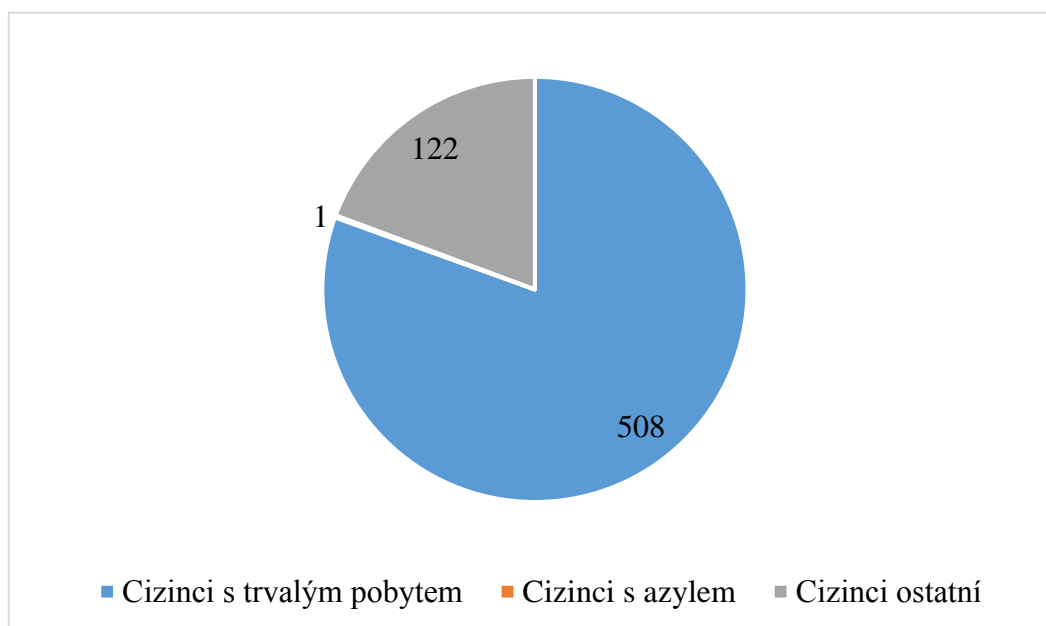
Na Krajském úřadě Jihočeského kraje jsou statistiky žáků-cizinců pravidelně sledovány na odboru školství, mládeže a tělovýchovy, oddělením školství, konkrétně paní Mgr. Dominovou, která má na starosti základní vzdělávání. K 30. 9. 2013 bylo na 223 školách základních školách v Jihočeském kraji vzděláváno 51 510 žáků, z toho 631 cizinců, viz graf 1. Nejčastěji jde o žáky ze Slovenska,

Graf 1 Počty žáků na 2. stupni základních škol v Jihočeském kraji, stav k 30. 9. 2013

Vietnamu, Ukrajině, ale i z Moldavské republiky, Ruska či Bulharska. Z 631 žáků-cizinců má trvalý pobyt 508 dětí a 1 je azylant, viz graf 2. Data k 30. 9. 2014 jsou stále v procesu zpracovávání. Tyto statistiky jsou využívány pro potřeby výročních zpráv a pro ty, kteří si je vyžádají. Národní institut pro další vzdělávání tyto statistiky, které zpracovává Krajský úřad Jihočeského kraje, využívá proto, aby věděl, na které školy se mohou obrátit při sbírání informací o problematice začleňování žáků-cizinců do základních škol.

Dále Krajský úřad Jihočeského kraje pomáhá se začleňováním žáků-cizinců do vzdělávacího procesu na základních školách tak, že aktivně školy upozorňuje na programy vypsané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a sbírá žádosti škol, které se chtějí programů zúčastnit, a posílá žádosti za celý Jihočeský kraj zpět na Ministerstvo. Mezi aktuální vyhlášené programy Ministerstva patří Bezplatná výuka českého jazyka přizpůsobená potřebám žáků-cizinců z třetích zemí a druhým programem je Zajištění bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání dětí osob se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie.

Graf 2 Žáci-cizinci na 2. stupni základních škol v Jihočeském kraji dle typu pobytu, stav k 30. 9. 2013

Na Krajský úřad Jihočeského kraje se v otázce integrace žáků-cizinců obracejí především školy nezkušené v této oblasti, většinou jde o školy s méně žáky. Krajský úřad těmto školám přímo nepomáhá, ale odkazuje je na webové stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy⁴⁷ a na portál inkluzivní škola.cz.

(Interview s Mgr. Marcelou Dominovou, Krajský úřad Jihočeského kraje, odbor školství, mládeže a tělovýchovy, oddíl školství, základní vzdělávání, České Budějovice 24. 11. 2014, zkráceno z důvodu rozsahu)

⁴⁷ Na webových stránkách MŠMT je vyvěšena metodika práce s žáky-cizinci, která je zmíněna výše.

3. 4 CENTRUM NA PODPORU INTEGRACE CIZINCŮ

Centrum nabízí sociální poradenství, právní poradenství, které probíhá pouze v Českých Budějovicích, kurzy českého jazyka, sociokulturní kurzy, tlumočení, cizojazyčná knihovna, vzdělávací a společenské akce. Otevírání jednotlivých kurzů, i napříč krajem, se řídí poptávkou klientů. Všechny služby jsou klientům poskytovány zdarma. Administrační centrála sídlí v Českých Budějovicích. Skrze terénní práci Centrum poskytuje služby napříč celým Jihočeským krajem.

Cílovou skupinou Centra jsou výlučně cizinci ze třetích zemí, tedy ze zemí mimo Evropskou unii, s legálním pobytovým statutem na území České republiky, a to dlouhodobým či trvalým. Při práci s cizinci Centrum nerozlišuje mezi dospělými a dětmi. Děti jsou evidovány zvlášť, jelikož je na ně nahlíženo jako na zranitelnou skupinu. Další zranitelnou skupinou v evidenci jsou senioři nad šedesát pět let věku. Nejčastějšími klienty jsou cizinci z ruskojazyčných zemí, z Ukrajiny, Moldávie, a také cizinci z Vietnamu.

Kurzy českého jazyka jsou základní a intenzivní. V případě zájmu o kurz českého jazyka cizinec napíše rozřazovací test, na základě kterého je přiřazen do příslušného kurzu. Základní kurz českého jazyka je nízkoprahový a je zaměřen na tematické okruhy. Tento kurz je vyučován podle dvaceti osmi modulů. Výuková lekce má dvě vyučovací hodiny a obsahuje jedno téma.

Sylabus intenzivního kurzu kopíruje učebnici NEW Czech Step by Step od pí. Holé. Tento kurz je rozdělen na několik úrovní rozvržených po čtyřiceti nebo po šedesáti výukových hodinách. Úrovně na sebe navazují. Po třetí návštěvě příslušného kurzu získává klient veškeré výukové materiály zdarma. Cílem výuky českého jazyka je, aby se cizinci dostali s češtinou na úroveň B2.

Sociokulturní kurzy přibližují cizincům život v České republice. Jsou zaměřeny na konkrétní téma, např. české řidičské průkazy, svátky v České republice, apod. Témata, na která jsou sociokulturní kurzy pořádány, se odvíjí od poptávky klientů.

Centrum má stálé tlumočníky pro jazyk ruský, vietnamský a ukrajinský. Tlumočníci pro ostatní jazyky Centrum shání na objednávku. Tlumočníci jsou využíváni téměř při všech službách – například při úvodních hodinách na kurzech českého jazyka, dále pro tlumočení na úřadech či při výslechu na policii, atd. Tlumočníci docházejí i do základních škol, jsou-li přizváni, a to vždy za doprovodu pracovníka Centra.

Pro klienty centra je k dispozici cizojazyčná knihovna, ve které si mohou půjčovat českou literaturu nebo literaturu v mateřském jazyce cizinců. Knihovna odebírá i cizojazyčná periodika – noviny a časopisy.

Účelem vzdělávacích a společenských akcí je setkávání cizinců s majoritou a naopak. Tyto akce probíhají na školách nebo v rámci festivalů v podobě přednášek či jiných programů, které připravují zaměstnanci Centra.

Většina cizinců přijde do Centra sama, některé o Centru informuje úřad nebo základní či mateřská škola, dále se o Centru cizinci dozvídají na doporučení skrze svou komunitu či od terénních pracovníků v celém jihočeském kraji.

Potíže s cizinci a povinnou školní docházkou sleduje Centrum většinou v případech, kdy prvňáci nenastoupí do školy a u vietnamských dětí. Rodiny prvňáků, kteří nenastoupili do školy, Centrum kontaktuje a situaci řeší; většinou nenastoupí proto, že si rodiče mysleli, že má jejich dítě nastoupit do školy o rok déle. U vietnamských dětí nastávají komplikace především kvůli veliké jazykové i kulturní bariéře, tyto komplikace jsou závažnější na středních školách. Dalším důvodem potíží s Vietnamci je také fakt, že se děti integrují mnohem snáze než rodiče a s rodiči vážně komunikace. U dětí pocházejících z Indie, Nepálu a islámských zemí dochází ke střetu kultur, což dítě-cizinec příliš nechápe. Menší potíže se začleňováním pozorují v Centru především u dětí mluvících ruským jazykem; ty se většinou ve škole domluví.

S rodiči dětí-cizinců je často velmi těžké se domluvit, a to především proto, že se děti integrují mnohem rychleji a snáze než rodiče, se kterými vážně při komunikaci s úřady komunikace.

Při hledání školy pro děti cizinců odkazuje Centrum na spádové školy, protože školy nemají příliš volných míst a přijímají žáky dle jejich bydliště. Centrum pomáhalo v nedaleké minulosti najít školu pro dvě dívky z islámských zemí. Ve škole vyšli dívkám s jejich oděvem vstříc.

Mgr. Šimková uvádí, že většina žáků-cizinců studuje pouze s jazykovou podporou, někteří žáci se specifickými poruchami učení mají individuální vzdělávací plán. Téměř zpravidla klesnou, i přes úlevy v českém jazyce, žáci-cizinci při nástupu na českou školu s prospěchem v jednotlivých předmětech, ve velké části případů se žáci vytáhnou zpět k lepším známám. Mgr. Šimková se u žáků-cizinců, kteří navštěvují kurzy českého jazyka v Centru, nesetkala s tím, že by žáci nebyli hodnoceni, ať z jednoho či více předmětů.

Velmi často se pracovníci Centra setkávají s případy, kdy rodiče žijí v České republice, jejich dítě nebo děti jsou stále v zemi původu, a rodiče nevědí, co udělat pro to, aby mohlo jejich dítě legálně přicestovat za nimi. Zde Centrum poskytuje komplexní poradenství – ohledně sociálního zázemí, pobytového poradenství, vyhledání lékaře a zajištění zdravotního pojištění. V létě 2014 přicestovalo mnoho dětí z Ukrajiny do 15 let věku, tedy ve věku povinné školní docházky; nastal problém, do jakých škol všechny tyto děti umístit.

Základní školy nejčastěji oslovují Centrum kvůli zajištění výuky českého jazyka pro žáky-cizince, protože sama škola nemá prostředky k zajištění takové výuky. Cizinci ze třetích zemí bývají v České republice diskriminováni, co se výuky českého jazyka týče. Některé základní školy sice poskytují výuku českého jazyka pro cizince, ale pouze pro ty, kteří pocházejí z členských zemí Evropské unie. Většina základních škol se kvůli výuce jazyka pro žáky-cizince ze třetích zemí obrací obecně na neziskové nebo státní organizace. Dalším důvodem, kdy se základní škola obrací na Centrum, je v případě, že žák-cizinec potřebuje dořešit vízum nebo zdravotní pojištění.

Věk žáků-cizinců, kteří přicházejí do České republiky, respektive do Jihočeského kraje, je různý, hodně záleží na situaci v zemi původu, ať rodinné, politické či náboženské. Na Centrum se obracejí především rodiče mladších dětí.

Statistiky žáků-cizinců Centrum nesleduje ani nevyužívá. Často se Mgr. Šimková setkala s tím, že se ředitel školy brání tím, že nemá povinnost hlásit žáky-cizince. Občas je příslušným orgánem upozorněno, že se v určité části jihočeského kraje tvoří nová komunita cizinců.

Centrum nemá zpětnou vazbu od cizinců, kteří žádali o pomoc s umístěním dítěte do školy. Tuto skutečnost považuje Mgr. Šimková za pozitivní, protože lidé se obecně vrací zpět do institucí, kde žádali o pomoc, v případě, že mají problém.

(Interview s Mgr. Petrou Šimkovou, vedoucí centra, Centrum na podporu integrace cizinců – Jihočeský kraj, České Budějovice, 15. 12. 2014, zkráceno z důvodu rozsahu)

4 ČESKÉ ŠKOLSTVÍ A CIZINCI

Každý člověk má právo opustit svou zemi, právo na přijetí do země jiné už ovšem nikdo nemá. Od migrantů je vyžadováno chovat se dle zákonů země, ve které zrovna pobývají. Zákon č. 561/2004 Sb. nařizuje školní docházku všem dětem, které jsou věkem zařazeny do povinné devítileté školní docházky. Povinnou školní docházku musí od 1. ledna 2008 plnit i všechny děti-cizinci, které pobývají na území České republiky, a to bez ohledu na pobytový status. K přístupu k bezplatnému základnímu vzdělání stačí cizincům pouze ve škole doložit oprávněnost pobytu na území České republiky. Český zákon říká, že *„vzdělávání je založeno za zásadách [...] bezplatného základního a středního vzdělávání státních občanů České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ve školách, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí.“*⁴⁸ Úmluva o právech dítěte garantuje všem dětem právo na vzdělání. Dle § 20 školského zákona č. 317/2008 Sb. mají nárok na základní vzdělávání za stejných podmínek jako občané České republiky i cizinci ze třetích zemí; cizinci ze zemí Evropské unie jsou vzděláváni na základě úmluv s Evropskou unií. Povinnou devítiletou základní školní docházku musí děti-cizinci plnit, pobývají-li na našem území déle než 90 dní. Od 1. 9. 2008 toto platí i v případě, není-li prokázána legalita jejich pobytu. Menšiny mají za určitých podmínek nárok na menšinové školství či vzdělávání v jejich mateřském jazyce. Menšina, která dosáhne více než 10 % z celkového počtu obyvatelstva, má právo na zavedení dvojjazyčných názvů, což se týká například Poláků na území těšínského Slezska.

Dle § 13 zákona č. 561/2004 Sb. je vyučovacím jazykem ve školách jazyk český; národnostní menšiny mají nárok na vzdělávání v jazyce dané národnostní menšiny, a to za následujících podmínek. *„Třídou základní školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 10 žáků s příslušností k národnostní menšině; mateřskou školu nebo základní školu s jazykem národnostní*

⁴⁸ Školský zákon. § 2. In: 317/2008. 2008.

menšiny lze zřídit za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 12 dětmi nebo žáky s příslušností k národnostní menšině v jedné třídě.“⁴⁹

Každý člověk má právo na vzdělání, a to musí být založeno na principu rovného přístupu – diskriminace z jakéhokoli hlediska je nepřipustná, tedy i diskriminace kvůli jinému rodnému jazyku žáka. Žáci nejen v základních školách by se měli učit takovým hodnotám, které nepřipouští předsudky, slovní urážky a především stereotypizaci, např. všichni Vietnamci vlastní obchod nebo stánek na tržnici. K tomu, abychom tyto zlozvyky vymýtili, je třeba žáky učit multikulturní výchově a také pracovat s kolektivem žáků ještě před tím, než nějaký cizinec do školy vůbec přijde. Je nutné, aby si každá škola stanovila postup jak v případě potřeby začlenit žáka-cizince.

4. 1 ŽÁCI-CIZINCI V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

K diskuzi o správném postupu při integraci žáků-cizinců, je nutné nejprve vymezit, kdo je za žáka-cizince považován. Žáky-cizinci tedy jsou:

- *„děti občanů ze států Evropské unie, včetně občanů Švýcarska, Norska, Lichtenštejska, Islandu,*
- *děti cizinců s udělenou mezinárodní ochranou, kterým základní školy zabezpečují jazykovou přípravu nezbytnou k jejich úspěšnému začlenění do českého výchovně vzdělávacího procesu,*
- *děti ostatních cizinců, tedy ze třetích zemí, které nejsou občany žádného státu Evropské unie nebo Lichtenštejska, Norska, Islandu a Švýcarska a které zároveň nespádají do kategorie cizinců s udělenou mezinárodní ochranou.“*
(Šindelářová, Škodová, 2012: 25)

Mgr. Hlavničková ze sdružení META, o.p.s. uvádí, že ve školním roce 2008/2009 studovalo na základních školách v České republice 13 583 dětí-cizinců. Tyto děti

⁴⁹ Školský zákon. § 14. In: 317/2008. 2008.

pocházely nejčastěji z Vietnamu, Ukrajiny, Slovenska, Ruska, Mongolska, Moldavska a Číny.

Sdružení META, o. p. s. uvádí na portálu inkluzivniskola.cz počty dětí-cizinců za školní rok 2011/2012. Na základních školách v České republice studovalo v tento školní rok 14 315 dětí-cizinců, což tvoří 1,8 % z celkového počtu žáků na základních školách. Z tohoto počtu tvoří 4 237 občané Evropské unie a 211 žadatelé o azyl. Děti-cizinců s trvalým pobytem je 81,3 %.⁵⁰

Dle Českého statistického úřadu dosahoval počet zahraničních studentů ve školním roce 2012/2013 na základních školách v České republice čísla 14 551⁵¹.

Z výše uvedených dat – počtů žáků-cizinců na základních školách lze sledovat vzestupnou tendenci. Je zřejmé, že s přibývajícím žáky-cizinci na základních školách bude potřeba i více vzdělaných/proškolených pedagogů v problematice začleňování žáků-cizinců do českých škol.

Počet žáků-cizinců na základních školách v České republice roste. Toho si jsou vědomi nejen pedagogové, ale i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Do dnešního dne vzniklo již několik publikací a metodik zabývajících se prací s žáky-cizinci.⁵² Jednou z těchto publikací je i Metodika práce s žáky-cizinci v základní škole, která vyšla pod patronací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2012. Tato metodika je oficiálním dokumentem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jde o velmi praktickou příručku, kterou lze využít v praxi při začleňování žáků-cizinců do vzdělávacího procesu.

Dne 31. 10. 2014 vyhlásilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy rozvojový program pro rok 2015 na podporu integrace žáků-cizinců ze třetích zemí. Rozvojový program je nazván Bezplatná výuka českého jazyka přizpůsobená potřebám žáků-cizinců ze třetích zemí a má přinést podporu základním školám, ve

⁵⁰ Počty cizinců na školách. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/pocty-cizincu-na-skolach>.

⁵¹ Cizinci: vzdělávání. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani.

⁵² Viz kapitola Publikace o žácích-cizincích.

kterých žáci-cizinci studují. Finanční prostředky uvolněné v rámci tohoto programu mají pokrýt zvýšené náklady vzniklé v souvislosti s individuálními potřebami vzdělávání žáků-cizinců. Celý program si klade za cíl urychlit integraci žáků-cizinců ze třetích zemí. Žádost o přidělení dotací v rámci programu bylo nutné odevzdat do 24. 11. 2014, rozhodnutí o přidělení dotací vzešlo nejpozději do 31. 12. 2014. Zdá se, že tento rozvojový program je přesně to, co základním školám pro rychlejší integraci žáků-cizinců chybí, nicméně termín na podání žádosti je příliš krátký, mnoho škol ani nestihne na vznik programu zareagovat.⁵³

4. 2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

Z rostoucího počtu cizinců v českých základních školách lze soudit, že je nutné pedagogické pracovníky dále v této problematice školit. Kurzy, semináře a další vzdělávání pedagogických pracovníků v tematické začleňování žáků-cizinců zajišťuje Národní institut pro další vzdělávání i sdružení META o. p. s.

Dle Mgr. Brodské z Národního institutu pro další vzdělávání podpora Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy směrem k pedagogům narůstá. „[...] v roce 2015 by mělo na našem pracovišti [krajská pobočka NIDV v Českých Budějovicích] proběhnout deset seminářů na toto téma.“ Dále Mgr. Brodská dodává, že je možné uspořádat i kurz na přání konkrétní školy v případě, že má Národní institut pro další vzdělávání platnou akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro takový kurz. Zaměstnanci některých škol rady v této oblasti uvítají, ale konkrétní otázky nemají.

(Interview s Mgr. Monikou Brodskou, metodikem pro vzdělávání, Národní institut pro další vzdělávání, České Budějovice, 8. 12. 2014, zkráceno z důvodu rozsahu)

META, o. p. s. nabízí akreditované semináře pro pedagogické pracovníky všech stupňů škol, které vychází z dlouholetých zkušeností sdružení. Cílem seminářů je

⁵³ Vyhlášení rozvojového programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na rok 2015: Bezplatná výuka českého jazyka přizpůsobená potřebám žáků-cizinců z třetích zemí. In: *MŠMT-32486/2014*. 2014. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/bezplatna-vyuka-prizpusobena-potrebam-zaku-cizincu-z-tretich>.

zvýšit povědomí o žácích-cizincích a jejich vzdělávání. Semináře jsou za poplatek a je možné uspořádat je přímo ve zvolené škole, například pro celý pedagogický sbor.

Pro pedagogy mateřských škol je připraven seminář Práce s dětmi cizinci v mateřských školách, který je buď osmihodinový, nebo dvanáctihodinový. Pro pedagogy základních a středních škol jsou připraveny čtyřhodinové a osmihodinové semináře – viz Tabulka 2. META, o. p. s. pořádá i vícedenní semináře na téma Podpora při vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem. Další semináře jsou připraveny pro asistenty pedagoga, a sice na téma Asistent pedagoga pro žáky s odlišným mateřským jazykem, s časovou dotací osm hodin, a na téma Workshop na nastavení spolupráce mezi asistenty a pedagogy, s časovou dotací čtyři hodiny.⁵⁴

ČTYŘHODINOVÉ SEMINÁŘE	OSMIHODINOVÉ SEMINÁŘE
Čeština jako druhý jazyk – individuálně a v kurzu	Úvod do začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem
Čeština jako druhý jazyk při výuce ve třídě	Úvod do výuky češtiny jako cizího/druhého jazyka
Principy práce s žáky s odlišným mateřským jazykem ve výuce	Principy práce s žáky s odlišným mateřským jazykem ve výuce
Začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem	Multikulturní výchova – konkrétní metody a možnosti výuky
Strategie školy při začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem	

⁵⁴ Služby pro pedagogy: Vzdělávací aktivity. META: společnost při příležitosti mladých migrantů [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/vzdelavaci-aktivity>.

Tabulka 2 META, o. p. s. - nabídka seminářů pro pedagogy základních a středních škol

Sdružení META, o. p. s. uspořádalo v roce 2013 celkem sedmnáct seminářů pro pedagogy z mateřských, základních či středních škol. Pěti školám v Praze a ve Středočeském kraji nabídla META, o. p. s. pomoc v podobě asistentů pedagogů – ve formě zaměstnanců či dobrovolníků. Portál inkluzivní škola.cz, který je také řízen sdružením META, o. p. s., navštívilo, dle výroční zprávy za rok 2013, jednorázově či opakovaně 54 660 uživatelů.⁵⁵

⁵⁵ Výroční zpráva za rok 2013. In: *Www.meta-ops.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-08]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/vyrocní-zpravy>.

5 ZAČLENĚNÍ A VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ-CIZINCŮ

Dle Punčocháře, Bernátkové (2011) lze přijímání žáka-cizince do školy rozdělit na tři fáze, a to:

- před příchodem žáka-cizince,
- jeho/její první den ve škole,
- jeho/její první měsíc ve škole.

Každá z těchto fází je velmi důležitá a vyžaduje zapojení všech stran – samotného žáka-cizince, jeho rodičů, ale i personálu školy. Doba potřebná k začlenění žáka-cizince do školy je individuální, záleží na mnoha faktorech, a to na (Punčochář, Bednářová, 2011):

- věku žáka,
- jeho mateřském jazyce a blízkosti či vzdálenosti tohoto jazyka od jazyka českého,
- sociokulturní blízkosti země původu a České republiky,
- vyspělosti žáka.

Při příchodu dítěte do neznámého prostředí či mezi lidi, kteří mluví jiným jazykem než je mateřský jazyk dítěte, hraje roli při době potřebné k začlenění především věk dítěte. Čím mladší dítě je, tím snadněji a rychleji se přizpůsobí lidem, mezi kterými se pohybuje. V případě, že se dítě s rodiči přistěhuje do cizí země v předškolním věku a bude chodit mezi děti do školky, během půl roku až roku se naučí jazyk dané země. Dítě nepocituje, že by se učilo nový jazyk, hraje si s vrstevníky a napodobuje chování i jazyk většiny. Čím starší dítě/žák je, tím více vnímá, že se jazyk naučit musí a neznalost tohoto jazyka vnímá jako stres.

Žák, který se přistěhuje do cizí země ve věku povinné školní docházky a tedy s nulovou znalostí cílového jazyka, by měl po dobu několika měsíců-roku navštěvovat kolektiv vrstevníků mluvících cílovým jazykem, než nastoupí do základní školy. V tomto kolektivu by na něj nebyl kladen takový tlak, aby se cílový

jazyk naučil, šlo by o učení hrou, což je neúčinnější forma učení se u dětí. V případě, že žák-cizinec nastoupí s nulovou znalostí češtiny do třídy na druhém stupni základní školy, musí se nejen intenzivně učit česky, ale ještě musí zvládat všechny předměty jako jeho spolužáci. Neznalost češtiny vede k tomu, že i učivo probírané ve škole v ostatních předmětech se musí tento žák-cizinec doučovat mimo školu. Zde je opět zapotřebí intenzivní spolupráce školy a zákonných zástupců žáka-cizince, kteří by měli mít přehled o učivu probíraném ve škole a zajistit svému dítěti doučování ostatních předmětů, konzultace s vyučujícím či jiný způsob doplňování látky, které ve škole nerozumí. Je nutné opět myslet na to, že každý člověk je jiný a každý potřebuje jiný čas k naučení se cizímu jazyku, viz výše – faktory ovlivňující dobu integrace.

Dalším faktorem ovlivňujícím dobu potřebnou k začlenění žáka-cizince do českého školství je jeho mateřský jazyk a podobnost tohoto jazyka jazyku cílovému. Čeština je jazyk slovanský, nejbližší k češtině má slovenština, také jazyk slovanský. Češi a Slováci si většinou bez problému rozumí, nepotřebují tlumočníky, když spolu chtějí mluvit. Na druhou stranu Norové a Češi už si rozumět nebudou, budou-li mluvit svými mateřskými jazyky. Přiložené schéma⁵⁶, viz příloha 1, znázorňuje, které jazyky k sobě mají blízko a které daleko. Kromě indoevropských jazyků, kterými mluví 45 % světové populace, existují ještě další jazykové rodiny, jež jsou ještě více vzdálené jazykům uvedeným v obrázku 1. Mezi další jazykové rodiny patří uralská, čínsko-tibetská, nigero-konžská, afro-asijská, austroasijská, austronéská, tajsko-kadajská, atd.⁵⁷ Jazykových rodin existuje mnoho, některé jazyky jsou již mrtvé. Pro ilustraci blízkosti či vzdálenosti jazyků, kterými mluví téměř polovina světové populace, postačí právě příloha 1. Jazyk ale není to jediné, co lidi pocházející z různých částí světa odlišuje.

Nezanedbatelnou oblastí ovlivňující dobu potřebnou k začlenění žáka-cizince je sociokulturní blízkost země původu a České republiky. „*Je zcela přirozené, že ten,*

⁵⁶ Maturitní otázky: Český jazyk - rozdělení jazyků. *Imaturita.cz* [online]. 1998-2014 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://www.imaturita.cz/maturitni-otazky/cesky-jazyk/rozdeleni-jazyku/414/>.

⁵⁷ Jazykové rodiny: "Příbuznost jazyků". *Babylon: Všeobecné pojmy z jazykovědy: jazykové rodiny, původ slov, sociolingvistika apod. Podané srozumitelně a zajímavě.* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: http://lingvo.info/cs/babylon/language_families.

kdo je nám podobnější, kdo se chová jako my a nepotřebuje řadu vysvětlení, proč věci dělat takovým či oním způsobem, je nám bližší a nebojíme se ho tolik jako „těch druhých“, jiných, odlišných.“ (Šišková, 2008: 176) Takové vnímání ostatních je přirozené nejen co se týče jejich chování, ale i jazyka – viz výše. Frištenská (in Šišková, 2008: 29) uvádí, že „[...] školský systém je nastaven na zvyklosti a hodnoty pouze české veřejnosti a neumí zacházet s odlišnostmi.“ Což je další z řady názorů, že Češi jako národ mezi sebe těžko přijímají něco či někoho nového. Stále zůstává nezapomenuta doba totality a ovlivňuje náš náhled na svět a na vše nové. Kde jinde začít budovat liberálnější hodnoty než u dětí; jejich osobnost je teprve formována. Učitelé by měli zařazovat multikulturní výchovu do své výuky, aby dětem ukázali, že žijí ve světě, kde se různé kultury a národnosti setkávají denně. Lidé hodně cestují napříč celým světem, žijí mnohem rychleji, než tomu bylo ještě relativně nedávno, tradiční hodnoty společnosti jsou na ústupu a přesně to je prostor pro zakořenění hodnot nových. Děti přejímají hodnoty svých vzorů – rodičů, prarodičů, svých idolů. Ne vždy jsou tyto hodnoty přijatelné pro společnost. Je třeba dětem ukázat, že kulturní diverzita není něčím, co by lidi rozdělovalo, ale naopak tím, co by je mohlo spojit a mnohému je přiučit.

Nejen děti mají rády řád a pravidla, jejichž dodržování je důsledně vyžadováno. Skrze tato pravidla lze dětem ve školách nastavit hranice společensky přijatelného chování. Čím je žák vyspělejší, tím lépe nastavení pravidla chápe či se je snaží pochopit a může je předávat dál svým vrstevníkům/spolužákům. Děti musí poznat, že je více než v pořádku nekoukat na osoby jiné barvy pleti, příslušníky jiného či vůbec nějakého náboženství skrze prsty apod.

Široňová (in Šišková, 2008: 182-183) uvádí nápady pro výuku vedenou k rasové snášenlivosti:

- podporovat pozitivní postoje vůči osobám jiných národností či kultur, snažit se pochopit zdroj negativních názorů,
- předávat žákům informace o kulturách, které je nejvíce zajímají nebo ke kterým mají nejvíce negativní vztah,
- zorganizovat besedy na téma různých kultur,

- zajistit, aby učitelé měli svůj vlastní názor na různá etnika, chápali je a měli o nich znalosti.

Tím, že se žáci blíže seznámí s kulturami, které jim nejsou sympatické, obeznámí se se způsobem jejich života, mohou žáci dojít k pochopení těchto kultur, což by mohlo v budoucnu vést k vřelejšímu přijetí žáka-cizince mezi kolektiv žáků.

Škola může nejen na podporu začlenění žáka-cizince, ale i za účelem stmelení všech žáků pořádat akce, výlety, volnočasové aktivity. Tyto aktivity jsou běžné ve Spojených státech amerických, kde se žáci nejen základních škol účastní aktivit, které pro ně připravili jejich učitelé. Tyto aktivity probíhají v odpoledních nebo večerních hodinách, někdy i o víkendu. Smyslem podobných programů je podnítit zájem žáků o vzdělávání, školu a především stmelení kolektivu jednotlivých tříd nebo celé školy.

Kostelecká (2013) mezi faktory ovlivňující začlenění žáka-cizince kromě jeho věku řadí:

- vliv rodinného prostředí,
- vliv školního prostředí.

Rodinu žáka-cizince lze považovat za důležitý článek při jeho integraci. Jsou to právě rodiče, kdo předává hodnoty svým dětem. Děti od svých rodičů přejímají vzorce chování, reakce v určitých situacích a především postoj ke školství a ke vzdělávání. Problémovými rodinami mohou být i rodiny ekonomicky silné. Někdy je při špatné spolupráci s rodiči na vině jejich pracovní vytížení. (Kostelecká, 2013)

Do vlivu školního prostředí lze zařadit to, jak se žáci k cizinci chovají. Velmi často se stává, že se žáci s nově přichozím cizincem snaží skamarádit, protože je pro ně atraktivní. (Kostelecká, 2013) Čím mladší děti, tím spíše mezi sebe cizince přijmou bez jakýchkoliv předsudků. Malé děti se velmi rychle adaptují na změny, i co se jejich vrstevníků týče. Negativní názory vůči cizincům často zastávají rodiče. (Kostelecká, 2013) Je to především proto, že jsou dospělí, těžce mění své názory a mnohdy také proto, že oni jako mladí ve škole mezi svými spolužáky žádné

cizince neměli, nemají s nimi zkušenosti. Přirozeně, co člověk nezná, toho se bojí a bouří se proti tomu. I proto je nutné, aby byla škola i žáci dobře připraveni na příchod cizince.

5. 1 FÁZE PŘED PŘÍCHODEM ŽÁKA-CIZINCE

Pokud se základní škole ozve cizinec a žádá, aby bylo jeho dítě zapsáno do školy, je běžné, že především ve vesnických školách se mohou ve vzduchu vznášet otázky typu: Lze tuto situaci zvládnout? Bude potřeba tlumočnicků? Je třeba zajistit hodiny češtiny pro cizince? Na koho se v procesu integrace žáka-cizince lze obrátit s prosbou o pomoc? Přijmou cizince ostatní děti? Rozhodně ale škola nemá právo na posuzování, zda je prokázána legalita jeho pobytu.

Před příchodem žáka-cizince do školy je rozhodně na místě rozhovor s rodiči. Je nutné zjistit, jakým jazykem rodiče a žák hovoří a zda bude nutné zajistit tlumočnicka. Se zajištěním tlumočnicka může škole pomoci jedno z Center na podporu integrace cizinců⁵⁸. Před touto informační schůzkou by si měl ředitel školy uvědomit, jaké informace a jak je rodičům předá, aby rodiče rozuměli všem právním a povinnostem. Všechny informace by měla škola předávat rodičům písemně, ideálně v jejich rodném jazyce. Mnohé z důležitých písemností jako jsou akce školy (třídní schůzky, lyžařský výcvik), omlouvání nepřítomnosti, přijetí do školy a především informace o českém školství, jsou k dispozici v několika jazycích – angličtina, čínština, němčina, francouzština, arabština, mongolština, ruština, vietnamština a další – na portále inkluzivniskola.cz. Škola by měla připravit i seznam kontaktů do školy. Dále by si měli výše zmínění pedagogové určit, které informace si od rodičů žáka-cizince vyžádají, aby mohla integrace probíhat co nejefektivněji.

Informační schůzka s rodiči by měla být dopředu sjednaná, aby se na ni mohla škola dopředu připravit – viz výše. Portál inkluzivniskola.cz uvádí, že by se tato schůzka měla uskutečnit aspoň tři dny před příchodem žáka-cizince do školy. Na

⁵⁸ Centra mají sídlo v každém kraji. Jsou dotována Ministerstvem vnitra a spolufinancovány Evropskou unií.

schůzce by rozhodně měl být ředitel školy a výchovný poradce, přítomnost dalších pedagogů je na zvážení ředitele školy. Při informační schůzce by měli rodiče předložit rodný list dítěte, pas rodičů, pojištění, a také vysvědčení žáka z předchozí školy.⁵⁹ Jako tlumočnick při informační schůzce může posloužit rodák cizince, který již v České republice nějakou dobu žije a ovládá češtinu. Na pohovoru by rozhodně měla zaznít informace, že veškeré údaje poskytnuté škole jsou důvěrné. Především pro nelegální migranty může být uklidňující, že škola nemá povinnost nelegální migranty hlásit úřadům.

Po informační schůzce s rodiči je rozhodně na místě informovat pedagogický sbor o příchodu žáka-cizince. Pedagogům by měla být podána informace o konkrétním dni, kdy žák nastoupí do školy, podání základních informací – jakým jazykem žák mluví, zda má znalost češtiny, kolik mu je let, kdy se s rodiči přistěhoval, jak si vedl v předchozí škole, atd. Je dobré určit i pedagoga, který bude žáku-cizinci k dispozici.

Vhodné je informovat o příchodu žáka-cizince i jeho budoucí spolužáky. Je na místě uvést jeho zemi původu, ale nepoukazovat na rozdíly mezi nimi, spíše na to, co mají společné. Hodí se s žáky prodiskutovat i důvody migrace a obtíže s tím spojené.

5. 2 PRVNÍ DEN ŽÁKA-CIZINCE VE ŠKOLE

V první den žáka-cizince ve škole je nutno především zjistit, na jaké úrovni komunikuje v českém jazyce, což je také důležitý aspekt pro zařazení do ročníku. Titěrová (2011)⁶⁰ uvádí jako nejdůležitější aspekt zařazení žáka do ročníku především jeho věk. „*Problém ovšem nastává, pokud přijde do školy například jedenáctiletý Vietnamec, který před týdnem přicestoval za rodiči do České*

⁵⁹ Organizace aneb Cizinci ve škole: Přijímací pohovor. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-06]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prijimaci-pohovor>.

⁶⁰ TITĚROVÁ, Kristýna. Začleňování žáků-cizinců do českých škol. In: *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/11085/ZACLENOVANI-ZAKU-CIZINCUCU-DO-CESKYCH-SKOL.html/>.

republiky, česky neumí ani slovo a úroveň jeho dosaženého vzdělání není možné kvůli vzájemné jazykové bariéře posoudit. [...] Zahraniční zkušenosti i výzkumy z této oblasti ukazují, že i přes neznalost jazyka a neschopnost posoudit dosažené znalosti a dovednosti je nejvhodnější zařadit cizince do ročníku odpovídajícího jeho věku.“ (Titěrová, 2011: 12). Zde poslouží k určení věku dítěte jeho rodný list, který rodiče musí předložit při informační schůzce/přijímacím pohovoru. Dále autorka uvádí logické důvody, proč bude začlenění žáka-cizince úspěšnější při zařazení do ročníku spíše dle jeho věku než znalostí českého jazyka. Jde o čtyři faktory: sociální aspekt, emocionální aspekt, podnětné prostředí a ukončení povinné školní docházky. Sociální aspekt vypovídá o tom, že nejlépe se dítě cítí mezi vrstevníky, dokonce i v případě, že jim vůbec nerozumí. Emocionální aspekt poukazuje na to, že se cizinec mezi mladšími dětmi nemusí cítit příjemně, může se stát příliš pasivním nebo agresivním. Je pochopitelné, že podnětným prostředím je pro žáka-cizince spíše kolektiv jeho vrstevníků než mladší děti. Vrstevníci mohou žáka-cizince více motivovat k učení se češtině. V neposlední řadě je taktéž velmi důležité myslet na budoucnost žáka-cizince. Je nutné, aby mohl ukončit povinnou školní docházku nejdéle v sedmnácti letech.

Kostecká (2013) uvádí jako další faktory, které rozhodují o zařazení žáka-cizince do ročníku, i naplněnost tříd, osobnost učitele, jazyková vybavenost třídního učitele, počet žáků-cizinců ve třídě, jejich národnostní složení⁶¹.

Za zmínku stojí i tzv. „vyrovnávací třídy“, které byly dříve zřizovány pro děti žadatelů o mezinárodní ochranu. V současné době nejsou tyto třídy legislativně upravovány, ale jsou zřizovány nadále. Tyto třídy byly zřizovány pro děti, které vůbec nemluvily ani nerozuměly česky. Vyrovnávací třídy byly přestupní stanicí před tím, než mohly být děti vzdělávány v základní škole. Ve vyrovnávacích třídách se intenzivně učily češtinu pro cizince, aby mohly být v základní škole zařazeny do ročníku, který odpovídá jejich věku. V případě, že by na základní školu přišla

⁶¹ Počet žáků-cizinců ve třídě a jejich národnostní složení se týká především škol s tradicí žáků-cizinců. Dle Kostecké (2013) jde především o pražské základní školy.

skupina žáků-cizinců hovořících stejným rodným jazykem, mohla by pro ně taková vyrovnávací třída být zřízena.

Pro úspěšnou integraci žáka-cizince je krom správného zařazení do ročníku i důležité určit průvodce/tutora. Vedení školy, které tohoto žáka-tutora určí, by mělo mít na paměti, že jde o zodpovědnou a především nelehkou funkci, zejména nemluví-li a/či nerozumí-li žák-cizinec vůbec česky. Proto by vedení školy mělo touto funkcí pověřit zodpovědného, přátelského a komunikativního žáka. Tento patron⁶² cizinci bude pomáhat s orientací ve škole, chodem v ní, může mu být především kamarádem, který mu zopakuje požadavky jednotlivých vyučujících, ujistí se, že žák-cizinec postřehl zadání domácích úkolů, pomůže mu pochopit školní řád, budou spolu sedět i v lavici, atd. Tím, že bude určen spolužák, který bude mít žáka-cizince na starosti, na něj bude přenesena část zodpovědnosti, což je prospěšné z několika důvodů. Za prvé se žák-tutor učí větší zodpovědnosti, stává se důležitým v životě jiného vrstevníka. Za druhé mezi oběma žáky panuje neformální atmosféra, což může vést k tomu, že se žák-cizinec svého tutora zeptá na věci, na které by se styděl/bál zeptat svého učitele. Dalším přínosem je nevyhloučení žáka-cizince z třídního/školního kolektivu. Vhodný tutor bude žáka-cizince informovat o všem, co se ve třídě/škole děje. Portál inkluzivní škola.cz uvádí, že ve Velké Británii se nově příchozích žáků ujímají jejich spolužáci. Aby proběhlo začlenění do kolektivu efektivněji, je nově příchozímu přiděleno více buddies - jeden spolužák chodí s nově příchozím na oběd, jiný na tělocvik, atd.⁶³ Vzhledem k náročnosti role tutora/patrona by se pravděpodobně osvědčilo i v případě začleňování žáků-cizinců na základních školách v České republice přidělit patrony dva či více.

⁶² Pojem patron používá sdružení META, o. p. s. V zahraničí bývá tato osoba označována termínem „buddy“.

⁶³ Organizace integrace cizinců: Pomoc patronů. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/podpora-spoluzaku-patrony>.

V případě, že žák neumí vůbec česky, je dle portálu inkluzivní škola.cz⁶⁴ vhodné, aby byl žákovi první den na blízku tlumočnick, ideálně někdo z rodiny, příbuzných, komunity, žák, který mluví stejným, podobným jazykem. Lze využít i obrázků, stejně jako při výuce cizích jazyků.

Další pomůckou nejen v první školní den by žáku-cizinci mohla být dle portálu inkluzivní škola.cz⁶⁵ „identifikační kartička“, na které by bylo uvedeno žákovo jméno, třída, do které chodí, jméno třídního učitele a jména tutorů/patronů. Nápomocná by žáku-cizinci mohla být, kromě identifikační kartičky, i mapka areálu školy s vyznačenými učebnami, vchody/východy, toaletami apod.

5. 3 PRVNÍ MĚSÍC ŽÁKA-CIZINCE VE ŠKOLE

Během této doby se rozhodne mnohé o tom, jak bude integrace žáka-cizince probíhat. Ukáže se, zda byl cizinec zařazen do správného ročníku, zda ho spolužáci přijali, zda byli dostatečně o cizinci informováni, seznámeni s tématem migrace, jejími důvody, atd. Dle Punčocháře, Bernátkové (2011) by měli učitelé sledovat, s jakými znalostmi žák-cizinec do školy přišel, co je třeba, aby si doplnil, protože jeho spolužáci by to již měli ovládat, případně se zamýšlet nad tím, zda by měl mít žák-cizinec individuální vzdělávací plán.

Vyučující by si měli také uvědomit, že nově příchozí do třídy znamená narušení a znovu-utváření sociálních vztahů mezi žáky. Tento proces může na nějakou dobu narušit výuku a zhoršit kázeň, dokonce i prospěch ostatních žáků.

5. 4 HODNOCENÍ ŽÁKŮ-CIZINCŮ

Klasifikace žáka, který nerozumí ani nemluví česky, je pro pedagogy, kteří se se začleňováním žáka-cizince ještě nesetkali, nestandardní situací. Dle znění vyhlášky

⁶⁴ Organizace integrace cizinců: První den ve škole. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prvni-den-ve-skole>.

⁶⁵ Organizace integrace cizinců: První den ve škole. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prvni-den-ve-skole>.

č. 48/2005 Sb. a její novely z roku 2012 „*hodnocení žáků, kteří nejsou státními občany České republiky a plní v České republice povinnou školní docházku, se dosažená úroveň znalosti českého jazyka považuje za závažnou souvislost, jež ovlivňuje výkon žáka.*“⁶⁶ Z toho plyne, že učitelé mají povinnost při hodnocení žáka-cizince v jednotlivých předmětech přihlížet k jeho úrovni českého jazyka. Není tedy řešením žáka z předmětů nehodnotit, řešením je přihlížet k jeho úrovni znalosti češtiny. Pokud by žák nebyl hodnocen na konci druhého pololetí, musel by opakovat ročník. Titěrová (2011) uvádí jako vhodné řešení slovní hodnocení nebo vytvoření individuálního vzdělávacího plánu, ve kterém lze popsat žakovu situaci a stanovit, jakých cílů by měl dosáhnout – hodnocen je žákův individuální pokrok.

5. 5 INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ PLÁN

Individuální vzdělávací plán je jedním z nástrojů, jak integrovat žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do výuky. Přestože dle zákonných vyhlášek nepatří žáci-cizinci mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, bývá na cizince tento plán aplikován. V individuálním vzdělávacím plánu jsou stanoveny vzdělávací cíle pro konkrétního žáka tak, aby je byl schopen naplnit. Tyto vzdělávací cíle jsou stanovené dle žakových potřeb a možností. Titěrová (2011) řadí mezi hlavní výhody individuálního vzdělávacího plánu pro žáky-cizince:

- uvědomění si, jaké mají žáci s odlišným mateřským jazykem vzdělávací potřeby a zda je pro školu vůbec reálné tyto potřeby naplnit,
- plánování konkrétního postupu při vzdělávání žáka-cizince,
- systematická podpora rozvoje žáka-cizince, především co se českého jazyka týče,
- představa o tom, čeho je žák schopený dosáhnout v jednotlivých předmětech,
- vyřešení způsobu klasifikace.

⁶⁶ Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky. In: 2005. 2005. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-48-2005-sb-1>.

O individuální vzdělávací plán musejí zažádat zákonní zástupci na základě doporučení ze školského poradenského zařízení. Za jeho zhotovení je odpovědný ředitel školy. Výchovný poradce archivuje veškeré podklady. Plán je možné zaměřit komplexně nebo jen na určitou vzdělávací oblast – u žáků s odlišným mateřským jazykem by se jednalo o jazykový rozvoj. Zprvu je vhodné vypracovat plán pro žáka-cizince na všechny vyučovací předměty, nejen pro český jazyk. Plán musí odpovídat školnímu vzdělávacímu plánu. Individuální vzdělávací plán tvoří třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem, metodikem prevence, a ostatními učiteli, kteří stanovují cíle pro předmět, který žáka učí, týká-li se plán i těchto předmětů. Vše je konzultováno s výchovným poradcem. Po nástupu žáka, který bude vzděláván podle individuálního vzdělávacího plánu, probíhá po určitou dobu pozorování žákových schopností, dovedností a vědomostí. Plán musí být vyhotoven do měsíce od nástupu žáka do školy.

Kvalitní individuální vzdělávací plán by měl obsahovat základní informace o žákovi, odpovědné osoby, upravený učební plán žáka/žákyně, organizaci výuky⁶⁷, cíl, jehož má být dosaženo, rozepsání konkrétních vzdělávacích cílů v jednotlivých předmětech – jak krátkodobé, tak dlouhodobé, formy a metody výuky – dvojice, skupiny, atd., konkrétní úkoly v jednotlivých oblastech – sluchová, zraková percepce, gramatika, cizí jazyk, atd., materiální podpora výuky, způsob hodnocení a klasifikace, způsob ověřování vědomostí, komunikace s rodiči – způsob komunikace, setkávání, podíl žáka/žákyně a rodičů, seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů pro výuku žáka a konání zkoušek, finanční zajištění – učebnice a metodické listy, datum, kdo se podílel na vypracování plánu, kontrola plánu, evaluace plánu, zjištění, hodnocení plánu – naplnění/nenaplnění cílů, rozhodnutí do budoucna.⁶⁸

⁶⁷ Organizací výuky rozumíme rozvrh hodin, specifické vzdělávací cíle.

⁶⁸ Individuální vzdělávací plán pro praxi. In: *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. Férová škola, 2010 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/03_03.IVP%20pro%20praxi.pdf.

Základní informace o žákovi by měly obsahovat tyto položky: jméno, školní rok, třída, datum narození, bydliště, národnost, mateřský jazyk, odborný konzultant, individuální péči v ZŠ zajistí, rodinné prostředí^{69, 70}

Do pedagogické diagnostiky lze zařadit slovní zásobu, gramatiku, výslovnost, komunikaci. Pedagogická diagnostika může být sepsána v podobě konkrétních dovedností, které jsou „oznámkovány“ stupnicí 1, 2, 3, 4, 5, N dle toho, jak žák zvládá nebo nezvládá danou dovednost.⁷¹

Dále jsou stanoveny vzdělávací cíle, které by měly být napsány co nejkonkrétněji, aby bylo možné zpětně přesně zhodnotit, zda či do jaké míry byly tyto cíle neplněny. Plán by měl být vytvářen na určité časové období, stejně tak i cíle – například na dva měsíce, aby co nejlépe odpovídal žakovým potřebám. Cíle by proto měly být snadno uchopitelné. Takovým cílem je například *Dokáže skloňovat podstatná jména*. V cílech by se měly objevit dovednosti ohledně rozvoje slovní zásoby, porozumění čtenému textu a techniku čtení.⁷²

Do forem a metod výuky lze řadit ty, které budou při práci se žákem použity – poslech, didaktické hry, skupinovou práci, práci ve dvojicích, práci s textem, skupinovou výuku, apod.⁷³

Materiálním zabezpečením jsou rozuměny počítačové výukové programy, slovníky, pracovní listy, obrázkové listy, počítač aj.⁷⁴

⁶⁹ Rodinným prostředím je míněn počet sourozenců, rodina úplná či neúplná, spolupráce s rodinou.

⁷⁰ Organizace aneb cizinci ve škole: Individuální vzdělávací plán. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-aneb-cizinci-ve-skole/individualni-vzdelavaci-plan-ivp>.

⁷¹ Organizace aneb cizinci ve škole: Jak postupovat při tvorbě plánu. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-aneb-cizinci-ve-skole/jak-postupovat-pri-tvorbe-planu>.

⁷² Organizace aneb cizinci ve škole: Vyrovnávací plán. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/vyrovnavaci-plan>.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

Část hodnocení by měla být různorodá – mělo by zde být slovní hodnocení, což je u žáků-cizinců první nástroj k hodnocení, dále zde může být sebehodnocení, známka. V této části je též stanoveno, za co přesně je žák hodnocen.⁷⁵

Způsob ověřování znalostí může být různý. Zda má žák potřebné znalosti lze ověřovat pozorováním, prací ve skupině, prací s textem, prací s obrázky, ale i sledováním toho, zda žák rozumí zadaným pokynům.⁷⁶

Způsob komunikace s rodiči/zákonným zástupcem je nastaven předem. Buď jde o formu ústní nebo písemnou. V případě ústní komunikace rodiče/zákonní zástupci docházejí do školy na schůzky respektive konzultace s třídním učitelem, případně výchovným poradce a ředitelem. Písemná komunikace probíhá skrze e-mail. Rodiče/zákonní zástupci musí být předem seznámeni s individuálním vzdělávacím plánem, s každou jeho částí včetně způsobu hodnocení.⁷⁷

Co se finanční stránky týče, dají se na začleňování žáků-cizinců, a pomůcky pro práci s nimi či jakékoliv další výdaje využít granty z Evropské unie, projekty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, další možnosti jsou sponzorské dary na výukové materiály či pomůcky.

V závěru plánu je prostor, kde by měl být podpis ředitele školy, rodiče žáka či jeho zákonného zástupce a žáka samotného.

Po podpisech následuje část vyhodnocení individuálního vzdělávacího plánu. Probíhá po uplynutí doby, na kterou byl plán stanoven. Vyhodnocení je reflexí vzdělávacích cílů, které byly při sestavování plánu nastaveny. Ve vyhodnocení by

⁷⁵ Individuální vzdělávací plán pro praxi. In: *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. Férová škola, 2010 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/03_03.IVP%20pro%20praxi.pdf.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Individuální vzdělávací plán pro praxi. In: *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. Férová škola, 2010 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/03_03.IVP%20pro%20praxi.pdf.

mělo být uvedeno, zda byly naplněny všechny cíle, pokud jen některé, tak které. Dále by zde mělo být napsáno, které metody práce se osvědčily a které nikoliv.⁷⁸

5. 6 ASISTENT PEDAGOGA

Dalším nástrojem pro integraci nejen žáků-cizinců je zajištění asistenta pedagoga. Asistent pedagoga může být přidělen žákovi, který neovládá český jazyk, jelikož takové dítě je žákem se specifickými vzdělávacími potřebami a zároveň žákem se sociálním znevýhodněním. Asistent pedagoga představuje takovou podporu pro žáka, která zajistí zvýšení žákovy školní úspěšnosti.⁷⁹

Dle serveru inkluzivní škola.cz je v zahraničí běžnou praxí zaměstnávat dvojjazyčné asistenty pedagogů, kteří mluví cílovým jazykem a mateřským jazykem žáka. Server dále uvádí, že se žáci s takovým asistentem cítí méně frustrovaní, což kladně ovlivňuje jejich úspěšnost ve škole.

Radostný (2011) uvádí, že je snadnější financovat asistenty pedagogů pro azylanty nebo žadatele o mezinárodní ochranu. Hůře se shání finance na asistenty pro ostatní žáky-cizince. Dále Radostný (2011) uvádí zdroje, ze kterých lze tyto asistenty financovat:

- z rozpočtu kraje,
- z programů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy,
- z dalších zdrojů jako jsou Evropská unie, vzdělávací nadace, apod.

Náplň práce asistenta pedagoga stanoví ředitel školy po konzultaci s jednotlivými vyučujícími. Existuje více způsobů, jakými asistent pedagoga pomáhá žákovi. Asistent většinou plánuje výuku žáka předem s učitelem, který předmět ve třídě

⁷⁸ Organizace aneb cizinci ve škole: Jak postupovat při tvorbě plánu. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-aneb-cizinci-ve-skole/jak-postupovat-pri-tvorbe-planu>.

⁷⁹ Organizace aneb cizinci ve škole: Asistent pedagoga. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/asistent-pedagoga>.

vyučuje. Případně asistent pedagoga připraví pro žáka práci pro část hodiny, kdy nebude možné, aby pracoval se spolužáky. Žák by v žádném případě neměl být úplně vyloučen z činností, které vykonávají jeho ostatní spolužáci. Dalším způsobem práce asistenta pedagoga je „poradce“ pro žáka, kterému pomáhá s tím, aby žák správně pochopil zadání práce v hodině, aby se žák orientoval a pochopil, co se v hodině děje. Asistent pedagoga může žákovi poskytnout i individuální doučování učiva, které žák nestihl pochopit během vyučovací hodiny kvůli neznalosti češtiny. Doučování může probíhat i tak, že se žák nezúčastní některých předmětů, má-li individuální vzdělávací plán, a asistent s tímto žákem rozvíjí především slovní zásobu. (Radostný, 2011)

Asistent může žákovi pomáhat i s orientací ve škole a s vyřizováním každodenních záležitostí, což by nemělo přerůst v situaci, kdy si žák sám nic nevyřídí, ani se o to nepokusí. Asistent může roli „tutora“ částečně převzít.

Funkci asistenta pedagoga zřizuje ředitel školy. Financován je asistent pedagoga z rozpočtu státu. Ředitel musí o asistenta pedagoga žádat prostřednictvím speciálního formuláře do konce předcházejícího školního roku.

5. 7 „VYROVNÁVACÍ TŘÍDY“

V Kostelci nad Ohří navštěvují děti žadatelů o mezinárodní ochranu třídu jazykové přípravy, tzv. vyrovnávací třídu. V roce 2011 třídu navštěvovalo devět dětí. Mateřský jazyk těchto žáků, jejich školní znalosti, znalosti českého jazyka, kulturní původ a věk jsou velice rozdílné. Výuku v takové třídě neusnadňuje ani to, že žáci přicházejí do této třídy, stejně jako žáci-cizinci do jiných základních škol, kdykoliv během školního roku a většinou předem neohlášeni. Děti bývají poznamenány negativními zážitky ze země původu, což může ovlivňovat jejich učení se novým poznatkům ve škole, včetně českého jazyka. Hlavním smyslem vyrovnávací třídy je, aby se žáci, kteří přijdou do České republiky a nerozumí ani základním pokynům v češtině, naučili co nejdříve mluvit a rozumět česky – odstranění jazykové bariéry. Děti se učí především českému jazyku, matematice. Výuka v takové třídě je velmi náročná, neboť pomůcky a materiály musí být vhodné pro žáky různého věku

– musí zaujmout malé děti, ale nebýt příliš banální pro žáky starší. Přeražení do běžné třídy by mělo v ideálním případě proběhnout co nejrychleji, tedy v řádu několika měsíců a řediteli školy ho navrhuje třídní učitelka, která je s dětmi v každodenním kontaktu. V minulosti byly vyrovnávací třídy zřizovány pro děti azylantů, v současnosti jsou tyto třídy určeny pro děti všech cizinců, neboť již nejsou zřizovány podle žádného legislativního dokumentu. (Radostný a kol., 2011)

5. 8 ČEŠTINA JAKO CIZÍ/DRUHÝ JAZYK

Zvládnutí jazyka je pro úspěšnou integraci klíčové. Po příchodu dítěte cizince do české školy je pro samotného žáka-cizince velmi důležité začít navštěvovat kurzy českého jazyka pro cizince. Žákovi bude umožněno rychleji chápat své spolužáky, orientovat se ve společnosti i ve výuce. Existuje několik možností jak se ke kurzům češtiny jako cizího/druhého jazyka dostat. Buď takový kurz zajistí rodiče nebo ředitel školy, kterou dítě navštěvuje. Rodiče dítěte se mohou obrátit na Poradnu pro cizince provozovanou Diecézní charitou, na Centrum na podporu integrace cizinců, na sdružení META, o. p. s., nebo i na ředitele školy s prosbou o pomoc při hledání takového kurzu. Ředitel školy má stejné možnosti jako rodič s tím, že může výuku češtiny jako cizího jazyka zařídit i přímo ve škole.

Příslušný krajský úřad – dle místa pobytu žáka-cizince – je dle § 20 školského zákona č. 561/2004 Sb. povinen ve spolupráci se zřizovatelem školy, kterou cizinec zajišťuje, zajistit začlenění žáka-cizince do kolektivu, a to včetně výuky českého jazyka pro tohoto žáka a přípravu pedagogických pracovníků, kteří vzdělávají žáka-cizince např. v češtině jakožto druhém jazyce. Financování kurzů českého jazyka pro cizince záleží na projektech z Evropské unie – odlišně jsou financovány i organizovány kurzy pro občany Evropské unie a pro občany z tzv. třetích zemí. Žák je do třídy pro jazykovou přípravu zařazen na žádost zákonného zástupce dítěte, která je písemně podána řediteli školy. V případě žáka-cizince, jež pochází z členské země Evropské unie, ředitel školy získá od krajského úřadu seznam škol, na kterých je výuka češtiny pro cizince realizována. Seznam takových škol, které poskytují jazykovou přípravu pro začlenění pro děti ze zemí Evropské unie je dle

krajů dostupný na portále inkluzivní škola.cz.⁸⁰ V případě dětí cizinců a dětí žadatelů o azyl či azylantů, musí být výuka českého jazyka dostupná ve škole, kterou žák-cizinec navštěvuje. Portál inkluzivní škola.cz nabízí možnosti, jak takový předmět realizovat. Čeština pro žáky-cizince může být vyučována jako odpolední kroužek, volitelný či nepovinný předmět, na který se musí přihlásit alespoň sedm žáků anebo skrze předmět Čeština jako druhý jazyk v rámci změny rozvrhu. Co se poslední jmenované možnosti týče, žák navštěvuje místo klasických hodin češtiny předmět čeština jako druhý jazyk.⁸¹

Portál inkluzivní škola.cz rozlišuje pojmy čeština jako cizí jazyk a čeština jako jazyk druhý. Cizím jazykem je čeština pro cizince, kteří žijí ve svých mateřských zemích a učí se češtinu ze svého vlastního rozhodnutí, jako koníček, pro případ dovolené v České republice nebo jen ze zájmu. Druhý jazyk je čeština pro migranty, kteří se přistěhují do České republiky a žijí zde, musejí se domluvit na úřadech, v práci, ve škole.⁸²

Čeština je jazyk velmi složitý a cizinci se ho učí pomalu po malých krocích. Důležité pro osvojení si jazyka je zvládnutí obou složek - formy i významu. Při učení se mateřskému jazyku se každý učí zvládnout nejprve formu a poté teprve význam. Pro integraci do společnosti je také velmi důležité, při učení se druhému jazyku, zvládnout především význam, formu ale opomíjet nelze, proto je důležité se při vzdělávání zaměřit na obojí. Důraz na význam také poskytuje žákům větší motivaci ve studiu cizího jazyka pokračovat. Vhodné je tedy učit se cizí jazyk – i češtinu jako cizí/druhý jazyk – skrze konkrétní situace např.: Přijel/a jste do hotelu a chcete si objednat dvojlůžkový pokoj na tři noci. Z toho je patrné, že je

⁸⁰ Viz Organizace aneb cizinci ve škole: Seznam základních škol pro děti z EU. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/seznam-zakladnich-skol-pro-deti-z-eu>.

⁸¹ Organizace aneb cizinci ve škole: Kurzy češtiny pro cizince. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/kurzy-cestiny-pro-cizince>.

⁸² Čeština jako druhý jazyk. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/cestina-jako-druhy-jazyk-cjdj>.

přínosem učit se cizí jazyk v malé skupině – studenti na sebe mohou reagovat, sehrát situace či dělat rozhovory na základě jednoduchých schémat.

5. 9 BILINGVISMUS

Na okraj debaty o důležitosti jazyka je pro úplnost stručně zmíněn bilingvismus. Na světě žijí i děti, jejichž rodiče mluví každý jiným jazykem. Je přirozené, že dítě začíná opakovat slova po obou rodičích, tedy ve dvou různých jazycích.

Bilingvismem rozumíme jev, kdy je člověk schopen mluvit dvěma jazyky na stejné úrovni. Taková situace nastává v následujících případech (Průcha, 2011):

- *„děti vyrůstající v jazykově smíšených rodinách, kdy každý z rodičovských partnerů má jiný mateřský jazyk,*
- *děti imigrantů, jejichž rodiče mluví jiným jazykem, než je jazyk hostitelské země,*
- *děti z rodin etnických menšin, jejichž jazyk je odlišný od jazyka většinové populace.“*

Přesto některé zdroje uvádí, že definovat bilingvismus není tak jednoduché, protože existuje několik druhů bilingvismu – např. společenský, individuální, vyvážený atd.⁸³ Průcha (2011) uvádí další druhy bilingvismu: spontánní, záměrně získaný, simultánní, sukcesivní, podřízený.

Web Czechkid.cz uvádí výhody bilingvních lidí⁸⁴:

- *„výhody při komunikaci,*
- *kulturní výhody,*
- *rozvoj poznávacích schopností,*
- *osobnostní rozvoj,*
- *výhody v oblasti vzdělávací,*

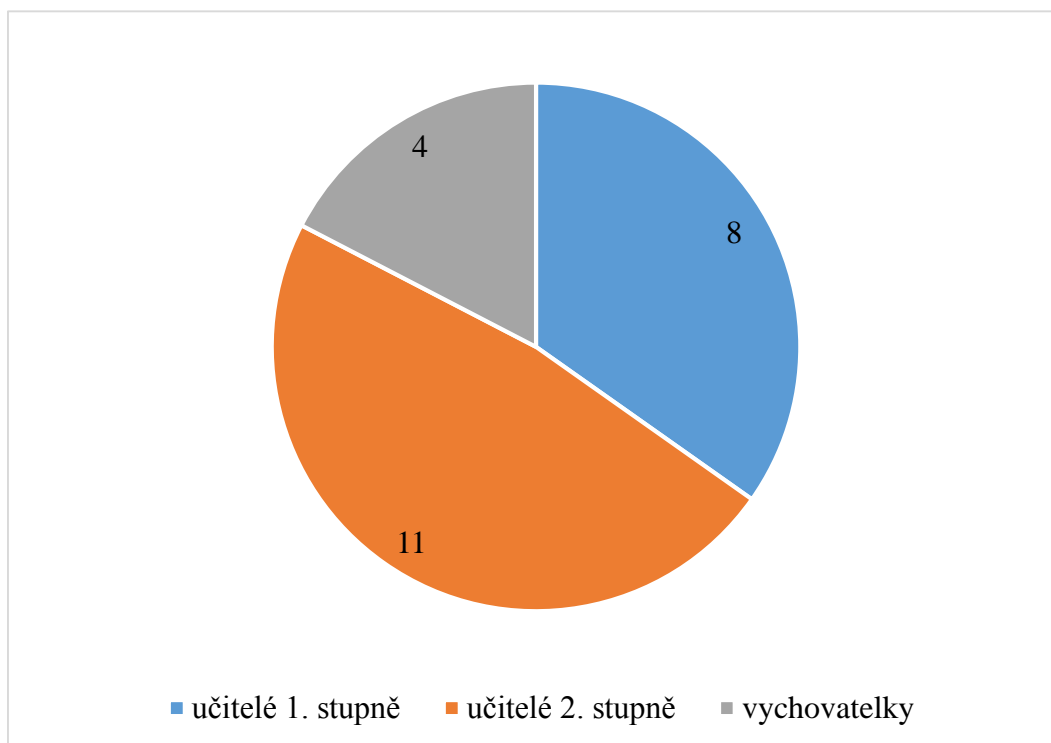
⁸³ Bilingvismus. In: *Czechkid* [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://czechkid.cz/si1000.html>.

⁸⁴ Bilingvismus. In: *Czechkid* [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://czechkid.cz/si1000.html>.

- *ekonomické výhody.*“

6 PRAKTICKÁ ČÁST - CHARAKTERISTIKA ŠKOLY

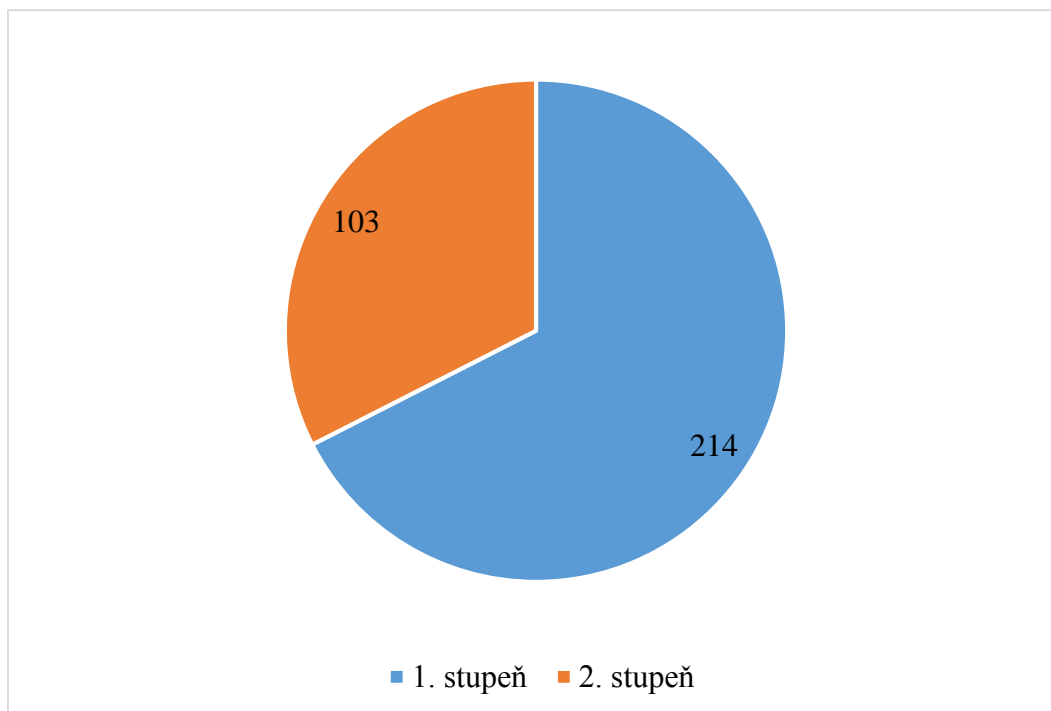
V praktické části byla pro výzkumu vybrána základní škola ve venkovském prostředí, nedaleko krajského města. Identita všech, kterých se výzkum týkal, je známa autorce práce, ale na jejich přání zůstávají v anonymitě.

Graf 3 Složení pedagogických pracovníků na zkoumané základní škole

V této základní škole je členem pedagogického sboru celkem dvacet tři pedagogů a jedna osobní asistentka. Z dvaceti tři pedagogů je osm učitelů na prvním stupni, jedenáct učitelů na druhém stupni a čtyři vychovatelky – viz graf 3.

Do školy dojíždí děti z okolních obcí. Začátek výuky je s ohledem na děti dojíždějící autobusem posunut na 8:05. Žáky zkoumané základní školy je ve školním roce 2014/2015 celkem tři sta sedmnáct dětí, z toho je dvě stě čtrnáct žáků prvního stupně a sto tři žáků druhého stupně – viz graf 4. V aktuálním školním roce navštěvuje druhý stupeň školy jedna žákyně-cizinka, a to národnosti Nizozemské. V minulosti navštěvovali školu dvě Nizozemky a jeden Vietnamec. Ředitel školy nepřijímal ani jednoho ze zmíněných cizinců, neboť v té době ještě nebyl ředitelem naší školy. Z předchozích škol, kde pracoval, má zkušenost takovou, že především

Graf 4 Počet žáků zkoumané základní školy

vietnamští žáci přichází do nových škol téměř kdykoliv, což je dle ředitele školy dáno tím, že se jejich rodiče stěhují za prací. Tito vietnamští žáci velmi často navštěvují po určitou dobu příhraniční základní školu, poté se s rodiči stěhují dále od hranic. Rodiče žáků-cizinců hlásí příchod svých dětí většinou jen pár dní předem. A jsou to právě rodiče, kdo převážně hlásí příchod svých potomků do škol.

V současné době jsou již od přípravného týdnu, tedy od posledního srpnového týdnu, nahlášeny dvě vietnamské děti, synové místního vietnamského obchodníka, že by měly začít navštěvovat zkoumanou základní školu. Od začátku školního roku tyto děti stále nenastoupily, nové informace od jejich otce nejsou k dispozici.

Informace o předchozím vzdělání žáků-cizinců jsou zpravidla k dispozici pouze u těch žáků, kteří v České republice již nějakou jinou základní školu navštěvovali. Informace z jejich mateřských zemí bohužel chybí. Na informační schůzku, pokud tak lze první setkání rodičů s vedením školy nazvat, rodiče většinou vodí i svého potomka, kterého chtějí do školy umístit. Dítě se velmi často stává tlumočnickem, především u vietnamských rodin, jelikož děti se učí cizímu jazyku obecně rychleji než rodiče. Vietnamští rodiče jsou velmi dobře informovaní a již na první schůzku

s vedením školy nosí rodný list dítěte. Dále na informační schůzce ředitel školy řešil, z jaké země rodina přichází, jaké má zázemí, potřeby – například zda požadují, aby jejich dítě chodilo do školní družiny – jedná-li se o žáka prvního stupně.

U zařazování žáků-cizinců do ročníku současný ředitel školy nestál. Těsně před tím, než současný ředitel školy nastoupil do své funkce, byl vietnamský žák před svým příchodem do zkoumané školy na konci školního roku zařazen o ročník níže. V září při svém nástupu do funkce, řešil současný ředitel školy situaci, kdy tento žák chodil do šesté třídy a pedagogický sbor zjistil, že pokud by dále pokračoval ve studiu standardním tempem, nestihl by základní školu ukončit dle zákona včas. Během školního roku byl žák několikrát přezkoušen z učiva sedmého ročníku a po ukončení šesté třídy v červnu, nastoupil v září do třídy osmé. Bylo mu umožněno „přeskočit“ ročník. Tomuto žáku-cizinci pomáhali všichni jeho spolužáci, konkrétní „tutor“ nebyl přidělen.

Co se týče hodnocení žáků-cizinců, ředitel školy zdůrazňuje, že je brán na žáky-cizince ohled při hodnocení v českém jazyce. Vietnamský žák byl z českého jazyka zkoušen téměř výhradně ústně. Co se týče nizozemské žákyně C., dle ředitele školy by bývala měla mít individuální vzdělávací plán, protože vůbec nehovořila česky a učila se cílovému jazyku velmi pomalu.

Dle informací ředitele školy se vietnamský žák sice dostal na střední školu, ale ze strany rodičů byl vyvíjen velký tlak, aby se co nejdříve zapojil do jejich podnikání. O dalším osudu tohoto žáka nemá ředitel školy informace. Žákyně z Nizozemí B. dle ředitele školy úspěšně ukončila střední školu, a to maturitou. Nizozemská žákyně C. dle ředitele školy nedokončila střední školu; důvodem může být bohémský styl života, kterým celá rodina žije. Tato žákyně poté pracovala nějaký čas v cestovním ruchu.

Ředitel školy hledá informace o začleňování žáků-cizinců na webovém portále Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a hledá granty na stránkách Evropského sociálního fondu. Dále zmiňuje Mgr. Dominovou z Krajského úřadu,

kteřá rozesílá aktuálně vypsané projekty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy e-mailem.

V případě, že by přišel do zkoumané školy nový žák-cizinec, ředitel by se poradil na Krajském úřadě, jak s takovým žákem pracovat, zda existují nové metodiky práce s žáky-cizinci, jak takové situace řešili na jiných školách. Dále by ředitel školy kontaktoval i Centrum na podporu integrace cizinců, a sice v případě, kdy by žák ani jeho rodiče vůbec nemluvili česky a nenašel by jiný jazyk, kterým by se dorozuměli. Další organizace, které by případně ředitel zkoumané školy oslovil, by záleželo na tom, jakým by byl žák-cizinec studentem – bezproblémový či problémový.

Učitelé jsou připraveni vždy a na všechno – to je heslo, o kterém je ředitel přesvědčen, že by mělo platit. Věří, že jsou učitelé na začleňování žáků-cizinců připraveni, ale je si vědom toho, že by v této situaci každý učitel jednal jinak – dle osobnostních rysů. Myslí si, že hlavním „supervizorem“ by se měl stát třídní učitel, který má na průběh začleňování žáka-cizince dohlížet, všimnout si nedostatků a řešit je s vedením školy. Vůči vzdělávání pedagogů ve věci integrace žáků-cizinců je ředitel školy otevřen; na takové školení či kurzy by zaměstnance zkoumané školy poslal, pokud by v té samé době neprobíhala jiná, důležitější školení. Vzhledem k tomu, že je zkoumaná škola umístěna na vesnici, a tuto školu aktuálně nenavštěvuje mnoho cizinců, nepovažuje ředitel taková školení či podobné kurzy v současnosti za nezbytně nutné. V případě, že by potřeboval kontaktovat metodika začleňování žáků-cizinců, hledal by kontakt na webu Krajského úřadu a na internetu obecně.

(Interview s ředitelem školy, České Budějovice, 16. 12. 2014)

6. 1 PŘÍPAD INTEGRACE Č. 1 – SESTRY Z NIZOZEMÍ

Z Nizozemí se v červnu přistěhovala rodina – rodiče, tři dcery⁸⁵ – a usídlila se v malé vesnici nedaleko zkoumané školy. Sestry byly v době přistěhování se do České republiky ve věku 4 roky, 13 let a 15 let. Vzhledem k tomu, že vesnice, do které se rodina přistěhovala, je velmi malá, o jejich přistěhování věděla nejen celá vesnice, ale i vesnice okolní. Žáci zkoumané základní školy věděli o nizozemské rodině ještě dřív než ředitelka školy. Někteří žáci chodili rodinu navštěvovat a během letních prázdnin se s rodinou, především se sestrami, seznámili. Hned v červnu přišli rodiče do školy přihlásit své děti. Oficiálně se pedagogové na zkoumané škole dozvěděli o příchodu žákyň z Nizozemí od vedení školy v přípravném týdnu.

V přípravném týdnu ředitelka školy spolu s pedagogickým sborem rozhodly, že budou žákyně B. a C. zařazeny o ročník níže, než do kterého by patřily věkem, aby měly čas se naučit komunikovat v češtině. Při zařazování žákyň B. a C. do ročníku byl rozhodujícím faktorem jejich věk a neznalost češtiny. Informace o sestřích a o jejich rodinném zázemí se začaly pomalu krystalizovat v průběhu jejich prvního měsíce ve škole. Rodiče mluvili při přistěhování se do České republiky holandsky a velmi málo anglicky; v současné době se trochu česky již domluví, tlumočnicka proto není většinou potřeba, respektive jeho služby nebyly doposud využity.

Nejmladší sestra A. začala nedaleko zkoumané školy navštěvovat mateřskou školu, ve které se naučila plynne mluvit česky. Při nástupu do povinné školní docházky nebylo zapotřebí zvláštního přístupu či plánu hodnocení. První stupeň absolvovala v nedaleké vesnici. Do zkoumané školy přišla tato žákyně až na druhý stupeň, tedy od šestého ročníku. V současné době chodí žákyně A. do sedmého ročníku zkoumané základní školy. Spolužáci ze třídy ji za cizinku spíše nepovažují. Žákyně A. prospívá výborně, především v humanitně zaměřených předmětech, jako jsou například cizí jazyky.

⁸⁵ Vzhledem k tomu, že si všichni, kterých se výzkum týká, přejí zůstat v anonymitě, používáme pro tyto žákyně z Nizozemí označení A., B. a C. vzestupně dle věku.

Žákyně B. byla zařazena do šesté třídy, věkově patřila do sedmé třídy. Třídní učitelka byla o příchodu této žákyně informována vedením školy. Tehdejší ředitelka se snažila získat více informací o všech sestřích, bohužel se jí to nepodařilo. Ředitelka vytvořila plán hodnocení a to takový, že žákyně nebyla v prvním pololetí hodnocena z žádného předmětu a ve druhém pololetí nebyla hodnocena už jen z českého jazyka. Žákyně B. mluvila holandsky a trochu anglicky. Třídní učitelka se na příchod žákyně-cizinky nijak zvlášť nepřipravovala, informační schůzka rodičů a třídní učitelky neproběhla. Cíl třídní učitelky byl, aby žákyně B. začala plyně komunikovat v češtině; mluvila na ni jen česky, občas používala obrázky či gestikulaci. Dle třídní učitelky mluvila žákyně B. do Vánoc tzn. po 3,5 měsících plynule česky, nerozuměla pouze některým slovům. Kolektiv třídy nebyl na příchod žákyně-cizinky připraven, o jejím příchodu věděli žáci předem a těšili se na ní. Spolužáci ze třídy brali žákyni B. mezi sebe, pořád na ni mluvili jen česky, to byl hlavní důvod, proč se naučila tak rychle česky. Konkrétní „průvodce“ nebyl žákyni přiřazen, ujali se jí všichni ze třídy, všichni za ní nesli zodpovědnost. Třídní učitelka zpětně hodnotí začlenění žákyně B. jako bezproblémovou, větší problémy pozorovala u její starší sestry, tedy žákyně C. Dle informací třídní učitelky ukončila žákyně B. úspěšně střední školu a pracuje v pohostinství. Chodí také na třídní schůzky tlumočit komunikaci mezi rodiči a tou samou učitelkou, která je od aktuálního školního roku 2014/2015 třídní učitelkou nejmladší ze sester, žákyně A. Žákyně A. navštěvuje v tomto školním roce sedmý ročník zkoumané základní školy. Vzhledem k tomu, že se do České republiky přistěhovala s rodiči a sestrami, když jí byly 4 roky, nemá s komunikací v českém jazyce sebemenší problém. Od první třídy funguje ve škole jako její vrstevníci, kteří mají mateřský jazyk češtinu; exceluje v anglickém jazyce.

(Interview s tehdejší třídní učitelkou žákyně B. a zároveň současnou třídní učitelkou žákyně A., České Budějovice, 14. 12. 2014)

Žákyně C. byla zařazena do deváté třídy, ale věkově patřila do prvního ročníku dalšího stupně vzdělávání. O ročník níže byla zařazena nejen kvůli neznalosti češtiny, ale i proto, aby se mohla připravit na přechod na střední školu. Mluvila

holandsky, anglicky, německy a francouzsky.⁸⁶ Zprvu probíhala komunikace mezi žákyní C. a její třídní učitelkou v anglickém jazyce, postupně se žákyně C. učila českým slově. „Tutor“ nebyl žákyni C. vedením školy přidělen, na starosti si jí vzaly spolužačky ze třídy. Její spolužačky za ní chodily i domů a povídaly si s ní česky. Po obě pololetí v devátém ročníku byla žákyně C. osvobozena z českého jazyka. Po ukončení základní školy odešla žákyně C. studovat česko-anglické gymnázium, ze kterého odešla, studium nedokončila. Poté využila své jazykové vybavenosti a pracovala jako recepční v hotelu.

(Interview s tehdejší třídní učitelkou žákyně C., současnou zástupkyní ředitele zkoumané školy, České Budějovice, 17. 12. 2014)

6. 2 PŘÍPAD INTEGRACE Č. 2 – ŽÁK Z VIETNAMU

Během hlavních prázdnin se do vesnice, ve které je umístěna zkoumaná škola, přistěhovala vietnamská rodina se synem. Vedení školy spolu s pedagogickým sborem řešili situaci nově příchozího žáka-cizince v přípravném týdnu⁸⁷. Rodiče na informační schůzce ve škole dle třídní učitelky žáka nebyli, ale na třídní schůzky chodili pokaždé. Na první schůzce s třídní učitelkou dala maminka žáka najevo, že rozumí česky, ale nemluví. K tomu, aby dala třídní učitelce najevo, že rozumí, pokyvovala hlavou. Učitelka přiznává, že neví, kde by měla tlumočnicka pro takové situace hledat, pátrala by na internetu. Roli tlumočnicka zastával při schůzkách rodičů s vedením školy či s třídní učitelkou samotný žák. Jeho prospěch byl výborný, třídní učitelka i ředitel školy byli přesvědčeni, že tento žák nemá potřebu upravovat údaje při tlumočení ku svému prospěchu, protože si ve škole vedl už tak výborně. Informace, které předával při schůzkách ve škole rodičům, se často týkaly toho, že se měl žák posunout někam dál – přeskočení ročníku atd. – a potřeboval pro to souhlas svých rodičů.

⁸⁶ V Nizozemí je kladen velký důraz na učení se cizím jazykům.

⁸⁷ Přípravným týdnem rozumíme poslední týden v srpnu, kdy pedagogové chodí do práce a připravují se na nadcházející školní rok.

Vietnamský žák ve své mateřské zemi absolvoval dva roky školní docházky, poté se přestěhoval s rodiči do České republiky, kde začal chodit do první třídy. Ke studiu na zkoumané škole nastoupil před zhruba osmi lety. Byl zařazen do šestého ročníku, jelikož měl ukončených pět let na jiné základní škole v České republice. Hovořil vietnamsky a téměř plyně česky, potíže mu dělал psaný projev v češtině, k čemuž bylo při hodnocení přihlíženo, i po pěti letech, které v České republice strávil. „Tutor“ nebyl vietnamskému žákovi na zkoumané škole přidělen.

Třídní učitelka kolektiv třídy na příchod žaka-cizince nepřipravovala předem, protože pro to nebyl prostor. Navíc do šesté třídy přišly i noví žáci z okolních vesnic, kde mají jen první stupeň základní školy. Do třídy přibylo celkem víc nových žáků, vietnamský žák nebyl jediným nově-příchozím. Na adaptačním pobytu se všichni žáci spřátelili. Spolužáci vietnamského žaka nepovažovali tolik za cizince – mluvil plyně česky – zvláštní byl tím, že proti ostatním spolužákům byl starší, měl jiné zájmy.

Vzhledem k tomu, že by nemohl včas dokončit základní školu, co se věku týče, bylo žákovi umožněno v šestém ročníku navštěvovat hlavní předměty z ročníku sedmého. Během roku byl žák několikrát přezkoušen u učiva sedmé třídy. Na konci šesté třídy obdržel kromě vysvědčení z šesté třídy i vysvědčení z třídy sedmé, podložené komisionálním přezkoušením a v září nastoupil do osmé třídy. Toto vnímá třídní učitelka jako stresový moment pro žaka. Náhle měl žák dvě třídy, do kterých patřil – svou novou, osmou třídu a tu, do které chodil celý předchozí školní rok.

Pedagožka situaci toho konkrétního žaka za integraci nepovažuje, protože žák komunikoval česky, neměl žádný problém, co se výuky týče.

Třídní učitelka má od výchovné poradkyně informaci, že tento žák ukončil úspěšně střední školu s maturitou.

V případě, že by do školy přišel žák-cizinec, který by neuměl vůbec česky, a respondentka by se s ním nedokázala domluvit, hledala by konkrétní postupy na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Hodnocení by řešila individuálně dle

toho, o jakého konkrétního žáka-cizince by se jednalo. Případné školení na téma začleňování žáků-cizinců by jednoznačně uvítala.

(Interview s tehdejší třídní učitelkou vietnamského žáka, České Budějovice, 18. 12. 2014)

ZÁVĚR

Do českých škol přichází každým rokem více cizinců, žáků, jejichž mateřským jazykem není čeština. Jedním z důvodů může být i fakt, že cizinci při nástupu na základní školu již nejsou povinni prokazovat legalitu pobytu na území České republiky. Ilegálně pobývajícím cizincům v České republice se nemusí bát posílat své děti do školy z důvodu, že by mohla být ilegálnost jejich pobytu prozrazena. Přestože s každým cizincem na základních školách nabývají pedagogové zkušenosti, stále existuje málo škol, které mají ucelený přístup k této problematice. Tuto situaci se snaží změnit instituce a organizace, vládní i nevládní, které školám pomáhají, a sice při spolupráci s rodinou, zprostředkování tlumočnicků apod. V posledních několika letech vznikají i publikace, studie a metodiky věnované práci s žáky-cizinci na školách.

Jakmile přijdou rodiče do školy s žádostí o zapsání jejich dítěte k povinné školní docházce, měl by ředitel zjistit základní informace o žákovi a získat dokumenty jako žákův rodný list a pokud je to možné, tak i vysvědčení z předchozí školy či jinou listinu prokazující předchozí studium. Ředitel by měl o příchodu žáka předem informovat pedagogický sbor. O zařazení žáka do ročníku rozhoduje ředitel, mělo by proběhnout především s ohledem na žákův věk. Žákovi je vhodné přidělit „tutora“ – spolužáka, který mu bude první měsíc pomáhat s orientací ve škole a ve studiu. Co se hodnocení týče, je vhodné žákovi sestavit individuální vzdělávací plán. Plán by měl být vytvořen pro konkrétní časové období, vzdělávací cíle pojmenovány co nejkonkrétněji a musí zde být stanoven i způsob hodnocení. Škola by měla zajistit výuku češtiny jako cizího/druhého jazyka, což napomůže rychlejší a efektivnější integraci.

V praktické části byla provedena případová studie jedné vesnické školy, kde mají zkušenosti se čtyřmi žáky-cizinci, z čehož v aktuálním školním roce školu navštěvuje jedna žákyně-cizinka. Případová studie v praktické části ukázala, že škola nebyla na integraci žáka-cizince ani v jednom případě připravena. Tehdejší ředitelka školy dostala informace o příchodu žáků přímo od rodičů, a to pouze pár

dní předem. Informování třídního kolektivu předem neproběhlo v žádném z případů. Třídní učitelky se na žáky-cizince nijak speciálně nepřipravovaly. Služby tlumočnicka nebyly doposud využity, především z toho důvodu, že ani ředitel, ani třídní učitelé nevědí, kde tlumočnicka shánět. V případě vietnamského chlapce byl vytvořen individuální vzdělávací plán a žák navštěvoval v šestém ročníku i hlavní předměty z ročníku sedmého, zkoušky složil úspěšně – na konci šesté třídy postoupil do ročníku osmého, aby mohl dokončit základní školu vzhledem k věku včas. Dvě starší ze tří nizozemských sester byly osvobozeny z českého jazyka.

Případovou studii nelze zobecňovat na další školy, ale i z další prostudované a v práci uvedené literatury a na základě interview lze usoudit, že české základní školy stále nejsou plně připraveny na vzdělávání dětí cizinců.

Z případové studie vyplývá, že je činnost organizací a šíření publikací a metodik na téma začleňování žáků-cizinců velmi důležité, a to především proto, aby školy stanovily postup při práci s žáky-cizinci a byly tak na podobné situace připravené předem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KOSTELECKÁ, Yvona a kol. *Žáci-cizinci v základních školách: fakta, analýzy, diagnostika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013, 179 s. ISBN 978-807-2906-307.

PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3603-7.

RADOSTNÝ, Lukáš a kol. *Žáci s OMJ v českých školách*. 1. vyd. Praha: META o.s. sdružení pro příležitosti mladých migrantů, 2011. ISBN 978-80-254-9175-1.

Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]. 2. vyd., aktualiz. Editor Tatjana Šišková. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-807-3671-822.

METODIKY

PUNČOCHÁŘ, Martin a Tatjana BERNÁTKOVÁ. Vzdělávání dětí cizinců v Ústeckém kraji. In: *www.deticizincu.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: http://www.deticizincu.cz/userfiles/files/Lektori_Prirucka_OK.pdf.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra a Svatava ŠKODOVÁ. Metodika práce s žáky-cizinci na základních školách. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2012 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodika-prace-s-zaky-cizinci-na-zakladnich-skolach>

TITĚROVÁ, Kristýna. Začleňování žáků-cizinců do českých škol. In: *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/11085/ZACLENOVANI-ZAKU-CIZINCU-DO-CESKYCH-SKOL.html/>.

ZÁKONY, VYHLÁŠKY, NAŘÍZENÍ VLÁDY

Školský zákon. In: č. 317/2008. 2008.

Školský zákon. § 2. In: 317/2008. 2008.

Školský zákon. § 14. In: 317/2008. 2008.

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky. In: 2005. 2005. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-48-2005-sb-1>.

Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Společné soužití 2012. In: *Usnesení vlády ČR ze dne 4. ledna 2012 č. 6*. 2012.

INTERNETOVÉ ZDROJE

3.4 Cizinecký zákon. *Osobnostní rozvoj pedagoga: zvyšování pedagogických kompetencí* [online]. 2014 [cit. 2014-10-30]. Dostupné z: <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/3-4-cizinecky-zakon.html>.

Bilingvismus. In: *Czechkid* [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://czechkid.cz/si1000.html>.

Cizinci: vzdělávání. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani.

Cizinci: Nabývání státního občanství. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-09-28]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_nabyvani_obcanstvi_

Cizinci: Počet cizinců. *Český statistický úřad* [online]. 2014, 12.2.2014 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu.

Cizinci: Nelegální migrace. *Český statistický úřad* [online]. 2014, 7.2.2013 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_nelegalni_migrace.

Cizinci: Počet cizinců. *Český statistický úřad* [online]. 2014, 12.2.2014 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu

Čeština jako druhý jazyk. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/cestina-jako-druhy-jazyk-cjdj>.

Fenomén světové migrace. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/fenomen-svetove-migrace>.

HAVLOVÁ, Radka. Mezinárodně-politické souvislosti izraelsko-palestinského konfliktu. In: *Vysoká škola ekonomická v Praze: Univerzita třetího věku* [online]. 2008 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: u3v.vse.cz/wp-content/uploads/2009/03/U011_08_LS_Blizky-vychod.pdf.

Individuální vzdělávací plán pro praxi. In: *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. Férová škola, 2010 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/03_03.IVP%20pro%20praxi.pdf.

Jazykové rodiny: "Příbuznost jazyků". *Babylon: Všeobecné pojmy z jazykovědy: jazykové rodiny, původ slov, sociolingvistika apod. Podané srozumitelně a zajímavě.* [online]. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: http://lingvo.info/cs/babylon/language_families.

Jiní Rusové. In: *Česká televize* [online]. 2011 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/historie-cs/128097-jini-rusove/>.

KOUBOVÁ, Karolína a Katarína BREZOVSKÁ. Odhady o počtu Vietnamců žijících v ČR nelegálně se rozcházejí. In: *Český rozhlas: Zprávy* [online]. 2010 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/785268

Kultura a historie vybraných etnických skupin žijících na území Ústeckého kraje. In: *Osobnostní rozvoj pedagoga: zvyšování pedagogických kompetencí* [online]. 2014 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/2-4-kultura-a-historie-vybranych-etnickych-skupin-zijicich-na-uzemi-usteckeho-kraje.html>.

MACHOTKOVÁ, Šárka. Co je Schengen. In: *EUROSKOP.CZ: Věcně o Evropě* [online]. Vláda České republiky, 2005-14 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/300/sekce/co-je-schengen/>.

Manuál k udílení souhlasu ke zřízení funkce asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami. In: *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. Kraj Vysočina, 2009 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Manual_k_AP.pdf.

Maturitní otázky: Český jazyk - rozdělení jazyků. *Imaturita.cz* [online]. 1998-2014 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://www.imaturita.cz/maturitni-otazky/cesky-jazyk/rozdeleni-jazyku/414/>.

META, o. p. s. *Děti s odlišným mateřským jazykem v mateřských školách*. 2014. Dostupné z: http://www.meta-ops.cz/sites/default/files/deti_s_omj_v_ms_0_0.pdf.

META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/>.

Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx>.

Organizace aneb Cizinci ve škole: Příjímací pohovor. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-06]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prijimaci-pohovor>.

Organizace aneb Cizinci ve škole: Pomoc patronů. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/podpora-spoluzaku-patrony>.

Organizace aneb Cizinci ve škole: První den ve škole. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prvni-den-ve-skole>.

Organizace aneb Cizinci ve škole: První den ve škole. *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prvni-den-ve-skole>.

Organizace integrace cizinců: Kurzy češtiny pro cizince. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/kurzy-cestiny-pro-cizince>.

Organizace aneb cizinci ve škole: Jak postupovat při tvorbě plánu. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-aneb-cizinci-ve-skole/jak-postupovat-pri-tvorbe-planu>.

Organizace aneb cizinci ve škole: Vyrovnávací plán. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/vyrovnavaci-plan>.

Počty cizinců na školách. In: *Inkluzivní škola.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/pocty-cizincu-na-skolach>.

Podle tématu: Tab. 153 Obyvatelstvo podle národnosti, mateřského jazyka a podle pohlaví. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&vseuzemi=null&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAIf3WwcNiCReZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIVLxT HEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uIDtZSxhYw1yDolzXstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiiGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmAjq44D8QlDDwAK10C_KF2coe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FntwgHOQoalxBQA0ON8RWwEAAA..&v.

PROCHÁZKOVÁ, Petra. Zachrání populaci starověrci?. *E15: euro* [online]. 2009, č. 17 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://euro.e15.cz/zachrani-populaci-staroverci-825262>.

Pro pedagogy: Pobyt cizinců a jejich integrace v České republice. *Czech Kid* [online]. 2011, 9.11.2011 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1180.html>.

Rozpočet kapitoly MŠMT na rok 2014. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/33467_1_1/.

Státní integrační program. In: *Czechkid* [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://czechkid.cz/si1220.html>.

Služby pro cizince. META, o. p. s. *Meta: Společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/sluzby-pro-cizince>.

Služby pro pedagogy: Poradenství a metodická podpora. META, o. p. s. *Meta: společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/poradenstvi-metodicka-podpora-vyukove-materialy>.

Služby pro pedagogy: Metodické a výukové materiály. META, o. p. s. *Meta: společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/metodicke-a-vyukove-materialy#skola>.

Služby pro pedagogy: Asistence na školách. META, o. p. s. *Meta: společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/asistence-na-skolach>.

Služby pro pedagogy: Workshop pro žáky ZŠ a SŠ. META, o. p. s. *Meta: společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/workshop-pro-zakladni-a-stredni-skoly>.

Služby pro pedagogy: Tvůrčí a literární soutěž. META, o. p. s. *Meta: společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/cestina-je-i-muj-jazyk>.

Služby pro pedagogy: Vzdělávací aktivity. *META: společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/vzdelavaci-aktivity>.

The World Factbook: Germany. *Central Intelligence Agency* [online]. 2014 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html>.

TITĚROVÁ, Kristýna. Začleňování žáků-cizinců do českých škol. In: *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2014-11-02].

Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/11085/ZACLENOVANI-ZAKU-CIZINCUCU-DO-CESKYCH-SKOL.html/>.

Úvod aneb cizinci v ČR: Kulturní profily států a zahraniční vzdělávací systémy. META, o. p. s. *Inkluzivní škola.cz: Informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. 2014 [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/databaze-kompatibility-vzdelavacich-systemu-dale-jen-dbkvs>.

Výroční zpráva za rok 2013. In: *Www.meta-ops.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-08]. Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/vyrocní-zpravy>.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Počty žáků na 2. stupni základních škol v Jihočeském kraji, stav k 30. 9. 2013	36
Graf 2 Žáci-cizinci na 2. stupni základních škol v Jihočeském kraji dle typu pobytu, stav k 30. 9. 2013	37
Graf 3 Složení pedagogických pracovníků na zkoumané základní škole.....	67
Graf 4 Počet žáků zkoumané základní školy	68

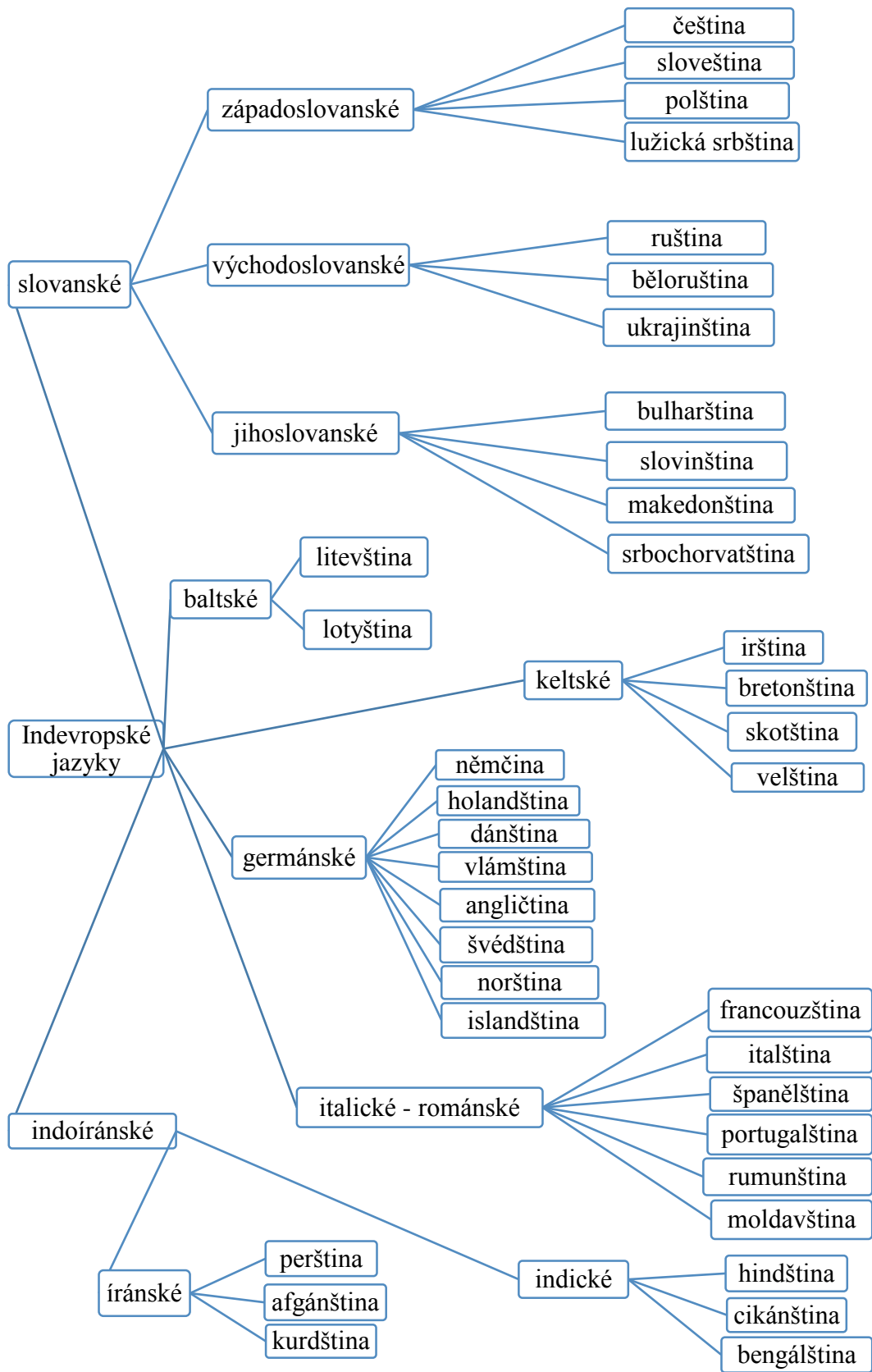
SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Rozdělení organizací pomáhajících cizincům	27
Tabulka 2 META, o. p. s. - nabídka seminářů pro pedagogy základních a středních škol	47

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Jazykové rodiny – indoevropské jazyky	89
Příloha 2 Žádost o asistenta pedagoga – vzor, kraj Vysočina	90

Příloha 1 Jazykové rodiny – indoevropské jazyky

Příloha 2 Žádost o asistenta pedagoga – vzor, kraj Vysočina⁸⁸

Název a adresa školy: podle účinného znění zřizovací listiny

Krajský úřad kraje Vysočina
Odbor školství, mládeže a sportu
Oddělení organizace školství
Věžní 28
587 33 Jihlava

Žádost ředitele/ky základní školy o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga

Žádáme o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga (dále jen „AP“) v souladu s § 16 odst. 9 a 10 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), s § 2 odst. 2 písm. f zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů a s § 7 odst. 2 a § 8 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

1. Jméno a příjmení žáka, ke kterému bude funkce AP zřízena:
Bydliště žáka:
 2. Datum zřízení funkce AP od pro školní rok
 3. Celkový počet žáků ve škole:
 4. Celkový počet tříd ve škole:, z toho I. stupeň, II. stupeň
 5. Počet žáků ve třídě, ve které bude AP působit:
V této třídě jsou spojené ročníky:* ANO NE
 6. Počet ostatních žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve třídě (dle stanoviska školského poradenského zařízení), kde AP bude působit:
 7. Jméno a příjmení AP, titul:
 8. Dosažené vzdělání AP (odborná kvalifikace AP podle § 20 zákona č. 563/2004 Sb.):
 9. Navrhovaná platová třída a platový stupeň AP (předpokládaná výše platu nebo mzdy): /
 10. Stanovení rozsahu počtu vyučovacích hodin přímé pedagogické činnosti AP ředitelem školy:
 11. Zdůvodnění potřeb, kterých chce ředitel/ka zřízením této funkce dosáhnout (do zdůvodnění je nutné též uvést, jaké kroky předcházely a které byly již školou realizovány při integraci žáka před podáním žádosti o AP):
.....
.....
 12. Zdůvodnění cílů, kterých chce ředitel/ka zřízením této funkce dosáhnout (zejména jakými novými postupy, činnostmi a metodami):
.....
.....
 13. Náplň práce AP (doložit jako přílohu k žádosti)
 14. Vyjádření školského poradenského zařízení (doložit jako přílohu k žádosti)
- Zpracoval/a:
Dne:
Za správnost zodpovídá:

podpis a razítko ředitele/ky

* označte křížkem správnou variantu

⁸⁸ Manuál k udělení souhlasu ke zřízení funkce asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami. In: *Inkluzivní škola.cz: informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. Kraj Vysočina, 2009 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Manual_k_AP.pdf.